

Казр

Когитин Павла

Котлѣтин Дзѡа

• h a э p •

Шулуца
Болн
Поэм

Э.ТСТ
ХАЛЪМГ ДЕГТР БАРЪАЧ
1980

84.3 Калм
К 866

Кугультинов Д. Н.
К 866 Земля. Стихи и поэма. На калмыцком языке. — Элиста, Калмыцкое книжное издательство, 1980 — 110 с.

В книгу лауреата Государственных премий СССР и РСФСР вошли новые стихи и поэма «Директор», которая занимает центральное место в сборнике. В ней автор показывает директора совхоза тов. Чаднова и товарищей по работе, их чуткость, настойчивость, доброту и честность. Действие происходит в одном из сел Южного Сахалина.

К 70700 — 050
М 126 (03) — 80 45 — 80

84.3 Калм

© Калмыцкое книжное издательство, 1980 г.

ШУВА

ХАРЦЬУ ИДЭЧ

Харцж өмн күрсен
Харцху сөөһин уужмиг,
Хот, харһисен күн,
Ховдгар үмжжэх мет,
Мана адһж хурдсен
Машино чичрсен герл,
Чилхэсень ээж, ампури
Чикж хаилго хорана.
Өмнх харцхуһас негт
Өврмжтэ, үзгдэд уга,
Соньн жигтэ юмн,
Сөөһин нуувчинэ эзн,
Хойр нооста һаран
Хэврһшэн хайж сарсалһад
Харш болхиг, — нүдн
Харж, аньгдхаси ээнэ.
Үзгдтхэ гиж үнндэн
Үүмж седкя күлэнэ.
Альк цагла, кезэ,
Альд йовхан,
серл.
Мартсидан ода дотран
Медмжэн угаһар байрлж,
Машино чичрсен шамиг,

Эндүһөр, мел йосидап,
Эврэнь нүдид тоолна.
Көөлдж йовх метэр
Көлврси дөрви төгөһинь
Көлэн гиж санад,
Эс эгрси өмникг
Эн күнхэр шамдв.
Хортн болси өмникнь —
Хөв бийэри халхлси.
Харш күмид болжах
Хамг хорта мууг
Харалта хар уутдап
Хамж цугтнь өскси
Харцһу болж харв.
Эн насидан энүлэ
Эвиж тааршго би,
Бэеси чидлэн харһж
Барж хорахар шамднав.
Өмик хойр көлэн
Өдрэ һазрт хаяд.
Тооснаси жигшиж
Тасрж өмэрэн һарад,
Сүүдрэси сүрдж
Сумнае шулуһар шисэд,
Десрэе хэлэсид
Делси һард болад,
Дорас хэлэсид
Дольгарси уси болад,
Шуукрси шуукрлһари
Шавшси өвс эрэд,
Өлцгш өли чошшг
Өсрэд өшөтэн базһж,
Бахлурдж эминь һарһад
Багтаж амндап чикнэв,
Арандап тэвж күүлэд
Адһж дотран орулнав.

Хорта мууг хораж
Хурдсн днлврнн эмтэх
Хөвнн деежд тоолж,
Уралан, аашх нргчэн,
Угтж гүүдлэн шулудулнав.
Харцхуг идх дутм
Хоорж йиртмж сарулдна.
Барад зальгсн харцхуһас
Би өссн болнав.
Ээм-далым дахж
Элвгдэж ухап немгднэ.
Эс урд медгдсн
Эсвэн делгэд секж
Үрглжин үлмэд бээх
Үрнй болснм анхруув.
«Харцху идэч» гисн.
Хээртэ нер зүүсн,
Үрглсн минн серлнл
Үүмж Элет гисн.
Жолачин байрта дун
Жинцнж чочаһад серүлв.
Эрг дора энкр
Элет цээж падрв.
Серсн бийм агчмд
Сээхн эн сарулыг.
Харцху хораж би
Хальмгтан үүдэсн болв.
«Менд, герл!» — гиж,
Маасхлэж байрлад хээкрв.

□ □ □

Жил ирвэс цагин
Жисэн шулдсн болна.

Эргэд дүртл сар
Эжлн даруш чилнэ.

Цар тергэр йовдг
Цаг ода, шинжлхинь,
Өдгөһин авъяс авч
Өмөрэн моторар ниснэ.

Альдаран намаг эн
Авч йовхинь медвчи
Ардаснь татад зогсадг
Арһ угань һашута!

Өрүн урһси нари
Өмнхэси сээхи герлтэ.
Жигтэ эмтөһөн медүлси
Жирһл урдкаси авлта.

Һазр деер жирһх
Һэвһэ эн кемлэ
Һацата кевтэ заяч
Һаслицта хоцхан жишүүлнэ.

Ховдг санан угаһар
Хамад күцсэн дигл,
Тохньси орман шинэс
Төрсид сулдх гинэ.

Цагин шулуи жисэнэ
Цешиг үхан медвчи
Зуг зөв боллго
Зүрки тиирчж шугшна.

Эн төгэлц сээхнэс,
Эцкр өөрхи улсас

Энлж салхны ормд
Эс төрхми бээж!

СЕДКЛИН ДИИЛВР

Билгтэ, баахи, шамдһа
Боксер Засыпко үнидэн
Бэрлдэн болсн цагла
Бээдлэн сольж ондарна.

Бичкхи күрэ энүнд
Бүкл делкэ болна.
Делкэ биш, талданар
Дүццүлэд ода келхлэ,

Бичкхи күрэ энүнд
Билг-зацган үзүлх.
Йисн минутын агчмд
Йиртмж кишһэн авлго,

Чини үшич, худлч,
Чирэнчи илдкгдсн дүр,
Неричи, зөрг, бүгдичи,
Нэрэр шинжлжэх болна...

Цуг турглсн судитанһнь
Цогцичи үзүлсн биш,
Ивтрлж сапаничи цөөлһсн
Ик рентген болна...

...Негт, наснанһнь туршарт
Ниндр ухаһинһнь өсксн,
Сапананһнь өргмжтэ сээх,
Седклэн өдр болһн,

Эрвллго үрндэн өгсн
Эрүи шагшавлта ээжнь

Ирж эмтилэ сууж
Ичрэн сөржэх мет.

Зац, авц, седклэн,
Засыпко залуһан үзүлнэ.
Хаврин эрвөкэ мет
Халяд ишсж эргнэ.

Эндү нарһен өшөтэн
Эн нудрмдси цаглари, —
Тэвлх биш — агчмд
Түүг хармисси болна.

Эндр энүнлэ сөрж
Экжэх боксер бэрлдв.
Нертэ баһ хойр
Нүднэ оньг авлв.

Хонх цокснас ави,
Хэлэхинь, шин боксер,
Нертөһэс сүрдх биш, —
Нерт кесг дөкж,

Урд туурси спортеменлэ
Урмдж бэрлдси мет,
Дөтлж өмнк өшөтэн
Дорнь даруһь уһахар.

Тоолвр. оньган мартж
Тустнь дэвржэхмн уга.
Боксин зокал, пеквр
Болһаж күцөһэд наадна.

Экнэс сүл күртл
Эрдм арһинь шинжлж,

Билгтэ боксер өсжэхд
Байрлсан Засыпко нуухш.

Хэврһэс хэлэснд бэрлдэн
Хэм болж медгдв.
Кен ода дшилсинь
Келхд хату болв.

Цогцари үншиг йилһен
Цевр седклтэ Засыпко
Үүрнь бэрлдэнд бийэснь
Үлсиг лавта медв.

Һундл урһен бийнь
Һашуһан дотран дарв.
«Сүл бэрлдэн биш!» —
Санаһан тингж саатулв.

Зарһчир һанцхи дууһар
Засыпког деер тэвв.
Өөдөн барун һарнь
Өрггдж дшилвр зарлв.

Күндтэ чемпиона медаль
Күзүндий ахлач зүүв.
Зал өндөж босад
Засыпког ширгж йөрөв.

Болв, толһаһач зээлж
Боксер буру гив.
Тоомсрта медалян тээлж
Тагчгар өөркдэн өлгв.

Нартын чемпион Алиг
Нокаутар Засыпко дшилвчи,

Герлэр танас тагчгар
Гемэн суреншиц болхла, —
Альдас күцкэл зурач
Арагийн седкэл меддгиг,
Бийсень урмдж шүтэд
Бурхынш чидлгэ бэлдгиг,
Ацхрж дотран тедид
Амулц мөнд эриэв,
Танла намаг үзлцүлсн
Тацсг агчмд ханж,
Нийһин хальч болсн
Нилчиги зүркидэн бэрж,
Нүүвчинэр харилдг заячинш
Нүүлинш тэвж байрлнав.

Тагчгар хэврһэс бахтж
Тана чирэ хэлэнэв,
Үг угаһар шилтж
Үүмж дотран байрлнав.

Бицкхи төгрг амнурти
Болһаж чикэн өгнэв,
Айсарнь үгинти утх
Амрсн зүркэри хавлнав.

Эмдрлин нуувч медсн
Эрвжго һаслгта мацнати
Чирэһинти төвкүнлэ ирлсн
Чилгр прү хэлэцти,

Үшнэс нань ондан
Үг күүһэр келүлхш.

Хоома, му хамгийг
Хооран бэрж өөрдүлхи.

Төгэлд тана өөр,
Танае талдан хамгий,
Үг, цаг, күсл,
Үлү болж медгднө.

Ода йиртмжд бээх.
Оли ончта сээх
Цугтнй бийдэн та
Цуглуулж хоршаси болвт.

Танае асхрен герлэе
Таалмжин дала үүднө.
Цеврлгдси невр седкл
Цегэрж чееж сарулдхна.

Жирһлд зовли үүдэси
Жилмүдин ут даран
Танур көтлси хаалһини
Тасрха болж делгрэд.

Талданар ода үзгдэж
Тээлвр бийдэн өгв,
Эе медгдси хамг
Эндр нуувчинэн секв.

Негт сидлһ мет.
Нерити зуркидэн дүрв.
Хөв, кишиг иргчд
Хээрлэж ирхиг иткв.

□ □ □

Герлтэ көгжмни айе
Геглэж соцсгдхаси урд

Дун угаһар цугирж
Дурши үлмэд урһдгиг.

Шууганд оньдин дурго
Шүлгүд ямр чидлэр
Угаһас бөөхд төрж
Уха авлдг арһиг,

Өцгрен зун жилмүдт
Өцг, янзап геелго
Зургуд үг угаһар
Зүрк авлдг учриг,

Тачалта таалмж нүүрэн
Тагчгин үлмэд ясж
Тацсг седкя үүдэдгиг —
Тана герлд медв.

Тедниг цугтнь нанд
Танас гегэрж асхрсн,
Таалмжта, нуувчинтэ, ицлтэ
Тагчг белглдг билэ.

□ □ □

Күүнэ келн сумнас
Күчтэг би баһасн
Жирһлдм заяч заасн
Жилмүдиннь үнэр медлэв.
Тер учрас ода
Танас эрж сурхм:
Буру, чик гилго,
Буйн болтха, та.
Мини туск үгиг
Мел напар дамжулад,

Димн үншинь бийдэн
Диглж зархан кенит.
Ил зарнас цеврнь,
Иткти, нартд уга.
Нуулго цугиг та
Нанас илэрнь сурти.
Үкв, эмдрв, —

би

Үни хэрү өгхүв
Негхл таниг меклснэс
Насан таслсн деер!

□ □ □

Май сарин дундахур
Модна ац заагт,
Айта аһар кинлж
Амулц менддэн байрлж,
Жирһлдэн магтмж өргж
Жиргсн шовун мет,
Үзлцхлэрн оньдин чи
Үгэн адһж келэд
Умшсн дегтриннь туск
Ухаһан панла хувацнач.
Үзсн соньна болн
Үүрмүдиннь тускар зэцглнэч.
Дун угаһар чамур
Дурлсн нүдэр хэлэж
Иньгин седклэн ода
Илдкж келхэр эклхлэм, —
Төрлэ эс ирлцсн
Талдан хаалһас зэцг
Эс медсэр келж,
Эвтэн оржах үгим
Эвдж хэврһшэн татад
Эврэхэри күүндвр залнач,

Нааджах метэр мусхлэж
Нанур жөөлэр хэлэнэч,
Мини дотр уханим
Медсн бийчи зөри
«Айджа!» — гиж хэлэнэри
Аним бэрсн болнач,
Соньн мана күүндвр
Соцсн күүн дотран
Хара бээхэр эдн
Харнж буржана гихми.
Зуг ман хойр
Зөвэл, үгэр биш,
Зүркиэ цоклар хоордан
Зөцглэхэниг тер медшго!

□ □ □

Һаза һалзурен шуурһнас
Герт орж ирэд
Тачкисн бешини зальд
Тагчгар һаран дулалж,
Цусн, һалын ээвринг,
Цогцар тархасн цагла —
Бүлэки эмдрлин кишһэс
Бээсн бий бахтна.
Түүншц, мини седкл.
Тана өөр төвкнж,
Түрү-зүдү мартж,
Талваж тогтнад амрна.

Ө МОДНД

Тачкнад гентки цээж
Тецгр шуурен болв.

Нотъхлэж тер шуурхайар
Налта моһа һэрэдь.

Һазр төгэлнд шарлад
Герлтж чичрэд одв.
Күрһен модд зулхар
Күгдлэд көндрөн болв.

Утулц сээһи нүдтэ
Уйн цогцта күүкн
Өөрһө зогһен шьгһинь
Өрчлэ, ээмшж, шахлдь.

Баглрөн үүлд даргдж
Бархлэһен һолур шилтж:
«Хэлэ! Хэлэ!» — гиж,
Хээкрж күүкн заав.

Төрүү юм көвүүн
Тенд үзһен уга.
«Аризмуд татата тер
Артрөн терг үзжэһнч?

Һатлад һааран ирж
Һалвас гетлһх!» — гиж,
Улм өрчлэһөһь һаалдж
Уульж көөрк шугшв.

Көвүүн толһаһинь һлэд
Күүкнэ мацна үмсө:
«Үин, үин!» — гиж,
Үкө давтад келв.

Цэклһһнэ нээһен герлд
Цемэһен күүкнэ чирэ
Арагһин чирэһэс көркһн
Авлта болж үзгдв.

Күриж харлен тецгрэс
Күржицннн онтрхун дун
Көвүнд орчлид бөөх
Көгжмэс сээхи болна.

Утулиц нүдтэ сээхлэ
Уульдган уурч тогтив.
Орчлицгнн ээмшгэс хальч
Ошьдинд олсан медв.

Эн өдрэс цогцдан
Эцкр хойрдгч эмдрл
Даасан зүркэри медж
Дуридан зальврж ханв.

Ваахн шьгнь өөрнь
Баатр болж үзгдв.
Арнзлмудын алти жола
Алдлго залхинь иткв.

□ □ □

У-хээһэн һарһж
Уульницар үүртәһэн йовтлм
Гентки мана өмнэс
Һартан бамб цецгтә,
Көркхи чирэтә, баахн,
Күүкд күн аашж.
Бамб һартан бәрсн
Баахн күүкд күн
Цуг нарт делкән
Цецгүд сээхнь лавта!
Тиигж санад би
Тагчгар үүриннь үг
Соцсж йовтлм, гентки,

Сээхлэ манур өөрдж,
Бамб цөнгөлэн нанд:
«Бэрти!» — гнж белгж,
Ханлтан келтлм шулунар
Хэврншэн аднж нарв.
Оли зүсн ухап
Орж чееж дүүргв.
Болв, соныг йовдл!
Белг нанд ода
Байр биш, талдан,
Бэргдн дэжэд алдрсн,
Бээдлэри зөвүрт өөрхн,
Баһ насна боли
Буурл үснэ туск
Сана толһадм үүдэж
Седклиним төвкнү эвдв.
Белг өгсн сээхлэг
Би дэжж үзхнй?
Кемб тер, альдасв?
Кезэ дэкиэс харххв?
Ташр тингчкэд үзлцхлэри
Түүг би таньхнй?
Эмтэхнэр седкл үүмүлж
Э-чимэн угаһар
Эмдрл генткн үүдэсн
Сурврт би хэрү
Санаһан нискж хээнэв,
Буру тээлврэс дотран
Бас сүрдж ээнэв.
Мацндур өдрт би
Меңсж ирхннй күлэнэв.
Кемр... Ю санжанач?
Кен медхв... байрлиав.

□ □ □

«Ирнэв» — гнж келэд
Ицл дэкиэс үүдэвч.
«Хэрнэв» — гнж келэд
Хээртэ седклим өвдкэвч.

«Санв» — гнж келэд
Санаһим пргчүр инсквч.
«Мартв» — гнж келэд
Мандлси нарим унтравч.

Сансан нуулго келдг
Сээхи зацтадчи ханнав.
Негидэн лавта һархичи
Нөөлж ицэд күлэнэв.

□ □ □

Кемр минн үзсиг,
Кесг ухалж сансиг,
Заячм медхэр соньмэж
Закж өөрм зогсж,
Күшиднь, нуулт угаһар,
Күчэр, гнжгәсм даржаһад,
Цөөлһж, дара-дараһарнь,
Цугинь бичүлси болхла —
Цагин утыг олзлж
Цааси уул дээрэс,
Үклиг үктлнь күлөлһж,
Үрглжд орх билэв.

□ □ □

Эцкр нари, мөнд!
Эндр дэкэд, би,

Чини талваси чирэ
Чилгр тецгрт үзж,
Мендэн чамд илгэсидэн
Маш икэр байрлжанав!
Мандур бас ишгэд
Мандленичн үзхэр ишжэнэв!
Тецгрт чамаһан бөөтл
Төрүн юмнас ээшгов,
Хээртэ герлдчи ээврлж
Хандган төрүн ууршгов!

□ □ □

Эврэ келэн магтж
Эс буульмж өргөнг
Мел һанххи түүгөрн
Мууһин тоод орулхми,
Эцкрлж бийһинь өскөн
Экэн һөлсид тоолхми.

Гэла, үлү эвад
Буульмжинь халд согтад
Һанххи эврэһинь келэн
Һазр дээр соңсад,
Талдан үлени келиг
Тоод эс авснг,

Парт делкэд бөөх
Һаадк оһи кели
Цугар хооридан эдлнг
Цөөлһж келж өгхми,
Альк чиги кели
Алдр ухани аризал.

Зүг эврэһинь келэн
Зөрц өөдэн тэвж

Делкэд бээх игадкас
Деер гиж зарленг
Дун угаһар засж
Даранаси хооран һарһхми.

Юцгад гихлэ — бийэри
Йиртмж кеерүлси күмн
Келнэс ави эклси
Кесг тацһчас үүдсми,
Һанцхн келин күчэр
Һазр деер медрлэри

Неги негилэһэн хуванж,
Ниндунь кинэд өскж,
Ухани чидлэри хол
Уужмиг шаһад өөрдүлж,
Гагаринэ мишэлһэр иргчлэ
Һаран атхлицж мендлсми.

□ □ □

Альк чиги келнд
«Ал!», «Авр!» — гисн,
Хооридан залһлдан уга,
Хойр үг бөөдг.

«Худл», «Үнн» гисн
Хойр үг бас
«Ал», «Авр» гиснлэ
Ах-дү болдг.

Али та тусж
Алькинь цаг залхинь,
Кен теднэс чидлэтэһинь
Келхд даруни түрү.

Худл чидлтэ цагларн
Хоома эврэннь авцарн
«Үин — бив!» — гнж,
Үлгүр бийэри кенэ.

Чидл уга үшнэ
Чирэ хурхарн зааж,
«Худл — эн!» — гнж,
Хуурмган харһж келнэ.

Алачин цаг бас
Авринг хооран көөж
Газр дээр «мөцк»
Һанцхн бийэн заана.

Нээлсн түүнэ «мөцкн»
Нөгхн үйин насид
Уцган үрглжд таслж
Уга болж тольрна.

Аштнь, диглэд келхлэ,
«Авр» «Үин» хойр
Туужин жисэ залж
Туурмж күмид өгнэ.

Эн хойр үгиг,
Энлж үкдг болвчн,
Туган кеж өргсид
Төрүц үкл уга!

□ □ □

Жигтэ, соньн, зөвүртэ,
Жирһлин зокал күшдн

Күсеп күцкэ, санхшнь,
Күмшн туужд уга.

Эн үшн болхла,
Эгл нанд түүг
Күих бшн — өөрдх
Күсл төрүн уга.

Зуг негл мецсем —
Зокадан эс секвчи,
Эврэннь жисэндэн жирһл,
Эцкр, дурта хамгтм,

Цуһараднь хөв хээрлж
Цагин утар көтлтхэ.
Негнэннь чиги зовлц
Нүдм бичэ үэтхэ!

□ □ □

Һазр дээр, үктлм,
Һарлцен мшнн келм,
Һаслц көтлдг болвчи,
Һаншн үшнэ кели.

ЗУРАЧИН ҮҮДЭВР

Оли зүсн өцгэр
Олмна кевэр зурж,
Кев-яизинь зурач
Кешэр ишлүлж күнэж,
Күмид эцкр үүдэврэн
Күндлж үзүлхэр тэвж.
Шачах бешин амнас

Шарлен заль харгдна.
Беш деерк хээснд
Буслжах магна ур
Бүркэс зааглад нарчана.
Болад бээснь тер.
Эки түрүнд, шинжлхинь,
Эи зургин утхнь,
Зурачин келхэр седснь,
Зөвэр гинги гихмн.
Захас нүднд харһенг,
Зовлиц, зөвүр угаһар,
Буулһж зурж гисиг
Бурушаж келхд түрү.
Болв, нааранднь үүдэвр
Болһаж шилтэд хэлэхинь —
Медмжэн угаһар бийүри
Мана оньг унһана.
Харлен хээснэ бэрдгт
Халунар кесг бэрсн
Шулун-дулун ахуч
Шудрмг эзи экин
Нараснь үлдсн мөр
Нээхснд харгдсн болна.
Хээснд бусли гижэх
Хотын өөр гетдг
Цол уга болж
Цаг олзлсн эзнь
Ода талдан өрэд
Ондан көдлмш кежэнэ.
Деври алдхлань, лавта,
Дусал дусалһл уга,
Медсн мет тер
Мел кемлэнь прх...
Беш деер ода
Буслжах хотын бини,
Эзненнь дүрин тускар

Эн зург нанд
Тагчгар чикидм келж,
Тодлврним гүүнэс кесг
Өцгрсн цагин йовдл
Өмим сергэж босхв.
Жигтэ эрдмэри зург
Жирһл үүдэснь медгдв.

Хурди ухана үүдэсн
Хурц үгэр чимлж,
Шүлглэни дуута күцмжэс
Шүүж сээнэрън снилүлж,
Оньган өгэд соңссн
Олна дур хацһаж,
Күн болһна чееж
Күлэсн соньнарнь дүүргж,
«Келмрч» гисн буульмжта
Күмни магтал олж,
Олна зүрк халулад
Омг. зөрг немэд
Келдгиг дассн — үни —
Ке, цеци эрдм.
Болв, эн эрдмни
Билг күцхин төлэд,
Келнэһнь хурцар туурсн
Келмрч болхасн урд, —
Талдан улсин келснэс,
Таасгдв, эс таасгдв,
Чини хэлэцэр келснь
Чнк, буру болв,
Чимк уха алдлго
Чинидг эрдм дасхми.
Олыг келмрч, тодл,

Олмаа үгэри биш,
Умшар күмнэс түүж
Ухандаа немсн медрлэри,
Оньгтаһар чигнж олзлсн
Олма бийиннь цещнэр,
Эврэиннь хэлэцэн агсж,
Эрдмэн һарһж авлна.

Делкэд нер туурсн
Дөшөчир — фигуристир эндр
Эрдмэни кен үлсннь
Энд йилһхэр цуглрв.
Эрки биш программар
Эртэснь уралаа һарсн,
Зөвэр күнд цогцта,
Зөрмг бээдлтэ күүки,
Тогтнуу уснас өрсн
Тул зайсн мет,
Тө өөдэн һэрэди
Шалд хэрү унна,
Таг көрсн мөсн
Шуури гисн болна.
Эрки биш программ
Эртэснь дөшөчир авна,
Десрэс өгсн зааврар
Дөшж бийэн белднэ.
Кемр зааврин искврэс
Көлнь хажис гихлэ,
Урмдж дурарн программд
Умш немэд оркхла —
Даруни марһана зарһчир
Догшин засгла харһулна,
Зааврар дөшдг улс

Зарһичирин дур эзлнэ.
Хээр! эх дэрлэнэ диг
Харж би ухалнав.
Зокалдинь чиклвр кех
Зөвшн хаалһ саншав.
Түрхн ормиг би
Талданар йиллх билэв.
Эрки биш программиг
Эврэ дурар сольж,
Урд үзгэд уга
Урши урмдар олд
Үлгүр болмар дөшөд
Улсиг йиллх билэв.
Школын неквр биш,
Шүлглэни өргмжтэ неквр,
Жисэнднь теднэ тэвж
Живр урһах билэв,
Хөөншь дэкэд теднэс
Хэрү тер зокал
Шүлглэни марһанд орулж
Шүүвр кех билэв.

Эк-эикэн гееж
Эилж уульсн бичкдин,
Үр-садан гееж
Үктлэн гейүрсн көгшдин
Һаншун нульме цуглуулхла —
Һолмуд деврх билэ,
Чашкурден дуунась дөлкэн
Чики дүлэрх билэ,
Тенгрт мандлсн нари
Тедниг соцсн болхла —

Монлицг һазрас жиншж
Манас зүлх билэ.

Дэжж күмид үргэжд
Дэн бичэ үзэгдтхэ!

□ □ □

Асхи серүн орхла
Аршан аһар кишлж,
Һаза бийән сергэж,
Һанцхари йовси цаглари
Зөрлицн улсин чирэ
Зервк харж тулгнав,
Тингжәһэд тер күн
Таньлм болвзго гиж,
Саглж, өөлүлшгоһар, би
Сөгдж мөндлэд дагнав.
Уханд ики хол
Урдын дүр торлзна.
Давад эргн ардаснь
Дэкиэс шилтж санад
Биший, миний? гиж,
Бийәси мөшкж сурнав,
Һашута хэрү дотрасм
Һолдм киштрүлж төөирнэ.
«Терчи, мартвч? Дээнд...
Тинкд...» — гиж һанд
Толһанм экиэ гүүнэс
Тодлвр мөдсөн келиэ.
Үүмж тагчгар ода
Үрө үүрмүдән санхинь
Төднэс һазр дээр
Тоота залус үлдж,
Күчр цагла харһен

Күүкдэс бас кесгнь
Уга. Эмд үлдснь
Үрдүдэсн ачир, зесиртэ
Эмгд ээжир болж
Эврэнш хөвөн олж.
Теңгр. саналдж хэлэгинь
Тер кезэцк кевтэн —
То неги одд
Торлэж урдкари мандлна,
Негт гаг зөгсөншц
Нег кевэри, саакари...
Седклим эи бөөдл
Саатулхар седси болна,
Назр. теңгр бөөтл
Наслц уга гинэ...

□ □ □

Чинцүр эрэ көндрм
Чимк юм
сарин
Хальснас авад машини
Хэрү назрур ирв.
Соньш, үзгдэд уга,
Сарин умш күмид
Түрүн үзгдж
медрлин
Туурмж улм өргжүлв.
Зуг, би,
үүмж,
Зөрмдэн йосндан ээнэв..
Тер авен чимкэс
Теңгрин теңцл эвдрж,

Онъдинд тогтсн зокал
Ормасн көндрсн учрас,
Сар талдан жимэр
Сай оддуд дахулж
Йовудан залад оркхла —
Яахм биди энд?
Еиртмжин тецил үрглжд
Йирин үүл биш —
Умш дутсн учрас
Уулмуд зэрмдэн нурна.

□ □ □

«Э, тиим!» — гиж,
Эс сандг болвчи,
Эврәннь хэлэцэн сольж,
Чирэһэн улалһж зогсад,
Чидлтэлэ зөв болж
Чи холд одшгоч.

«Биш, буру!» — гиж,
Бийиннь хэлэц харсж,
Босад негндэн зогсхлаци, —
Керлддг болвчи, чидлт,
Кемр бидтэ болхла —
Күүнд чамаг тоолх.

□ □ □

Тагтын дунд гентки
Тулад зогссн элжгншиц,
Чикн дүлэ мет,
Чик үг соңслго,
Эврэ деерэн зогссн
Эргү күүнэ темдг.

Нарута болдг болвчи,
Наслц ардасн көтлвчи.
Удан үнд тоолжасн
Ухан эндү бээсиг
Кемр эврэн чиклхлэ —
Керсү күүнэ темдг.

Апрель сарин доланла,
Арви хойр часла,
Би, жил болни,
Бийэн буульж магтнав:
«Зацсен талаи күрдг
Залу!» — гиж өргнэв.
Эвртэд бийэн тоолсан
Эмтнэс ичж нуухшини!
«Ичлго залу күн
Иигж бийэн буульх
Учр юундвн?» — гиж
Умшач нанас сурх.
«Гүлги гем эдгэж
Гүрмэс күмниг гетлхх
Алдр нуувч секвт,
Аль тшигжэнэд, хөвөр,
Нег агчмд үлэнэд
Нартд хоршсен бомбени
Эминь авад үрглжд
Эмдрл хээрлвт?» — гих.
Тер сурвр бийнь
Тээлврт йосндан өөрдв.
Толһанм экнд цуглрсн
То уга жирһл,
Байр, наслц, күсл,
Бахмж. дур — цугиг,

Апрель сарин доланла,
Арвн хойр часла,
Тамни зовлңгас хальчлв —
Тэмкэс харв.

□ □ □

Үрглжд сершгоһар унтси
Урдкэ

өдгэ мана

Нер эс медснэс
Нөөрэн таслж босшго.

Урдкэснн күцсн медрлнлг
Ухандан эс шицгэхлэ —
Бидн

цагасн урд

Бийсмдн унтад одхвдн.

□ □ □

Генэртэл күн терчи —
Һазр деер бээх,
Һээхмж олимп болм
Һээвһэ сээхн хамгнь
Һанцхн түүнэ болвчи, —
Һаза өдртэн зогсж
Һартан деншг авсн
Һуульһннд үлү үзхми.

□ □ □

Дүрклэд шуугжах жирһлнлг,
Дүлэ эс болхла,

Чикэри эврэн соцсж
Чик, буруһинь йилһ.

Сонь жирһлин зургиг,
Сохр эс болхла,
Кееһинь нүдэри үзж
Кев-яизинь дигл.

Мөцк жирһлин сурһмж,
Муцхг эс болхла,
Бийинь ухаһарн күцж
Билгэн өскж хурцл.

Зугл эврэ хэлэцгәнэ
Залусин тоод ордмн.
Олна цецнд немр
Орулж, тоомср олдмн.

Өдгэ цагин жисэнд
Өдр болһн харһдг
Кесг дуту-дундыг
Кен чиги үзнэ.

Зуг, үэдг болвчи
Зэрмиь түүнэ өөрөһүр,
Эврэннь төвкнү хармиж,
Эс үзсэр давиа.

Теднэ ухаһар болхла
Талдан улс буруг,
Цүүгж, орлицж, чиклж,
Цагт дөцнх зөвтэ.

Ним хэлэн эндүг
Нлэр эмдрл үзүлнө.
Хажһриг чиклхэр күн
Хаврһэс иржэхми уга.

Харһдг оли харшиг
Үэмтэй ишилж цугар
Эс уга кехлэ —
Эврэн харш хууршго.

Кезэни кезэнэс ави
Кедү күцкя зурач
Күмин седкл авлж
Күндтэ эрдмэн үзүлж,
Ке сээхи ценгэн
Кев-янзнь дуралһж,
Йиртмжд бөөх зүсн
Йилһэн сөөнэр зүүцүлж.
Хамтхаснашь үпр кацкпулж.
Хэлэнд бахмж өглэ!
Зүг, зүрк авлен
Зүрг сээхи болвчи, —
Һазрин көрс буулад
Һарси эмд ценгэлэ
Үэмж сээхинь дүцүлсн
Үндэн килнц болх!
Терз десрм савас
Теңгр, нар хэлэси,
Өвлиш дундла, гентки,
Өврмж седклд үүдөж,
Оошг өнгтэ хамтхача!
Өмнм мендлж делгси
Хэлтэ сээхи ценгүд

Хэлэнэн авлго шилтнэв,
Үүджэх шүлгийннь үгмүд
Үүмж арһул шимлэдиэв!

Кемр та үшдэн
Ке сээхи цецгт
Дурта болхла — түүнд
Дөңгөн күргж өсктн.
Цацһж, хэлэмж угаһар,
Цемэсн хамтхаснь шарэсн
Өвчтэ цецгэ үзхинь —
Өр өвлж хээлэд
Урһмлын эинд би
Уурлж, ууртан бүтнэв.
Эмнь һарн гижэх
Эрүн, күүрг сээхлэд
Донжгар ус кеһэд
Дөң өгэд аврхла, —
Цецг дэкиэс сергж
Цевр аршан үнрэрн
Аһар дүүргж, седкл
Авлж байр белглх.
Эзнь тегэд юнгад
Энүг нигж зовасмб?
Цаг уга болад
Цол эс күртсмб?
Хэврһднй эмтэ юмн
Хатад зова бээтл
Хальч эс болсн
Хату зүрктэ гүмб!
Кемр мацһдур хэврһднй
Кен болвчи түрхлэ,
Эн түштн гиж

Ээмэн тэвж өгхий?
Кен медхв, тингжэһэд
Киндэн би ода
Цецгэн ташьдго ээнд
Цухлж уурлест бизв.
Зуг, эмд юмнд
Зүркэн эс тэвхлэ —
Кеед дуртав гисиг
Кезэд чиги итгэшигов.

СЕЛВГ

Көвүдт таасг.ихар шиндж
Кесг тоолвр кеж,
Хээртэ ээжэси күртен
Хальмг уцгта күүнэ
Хар савһр үсэн
Химийэр чи ширдэд
Хонгр өцгтэхэр кежч.
Көркхрх күслтэ сананчи,
Көрцигь буру учрас,
Күцлго хооран харсиг
Күүки, медвч, угай?
Бээдличи талданар сольси
Будси үсичи үэснь
Буру хандж шэнэ.
Үснэнчи шини өнгнь
Үкрт зүүси эмэлшн,
Хальмг чини нүднлэ
Ханьцж прлицжэхмн уга,
Көвүдт инэдн болхас,
Күсннчи нань уга!
Химийэр тер учрас
Хэрү үсэн харлулыч,
Ханур олзлж, эсклэ,

Хусад, уцгаснь урһаһич.
Күүкн. үн келжэһөнөв,
Күүнө дүр авич!

Иньгиним төрсн өдр
Ик дашка үүдэв.
Би олнае дутыго
Белг кехэр шиндв.

Бэлы түүнд өцгөр
Белг альдае авхв?
Кедү мөнг иргч
Күргидөн һарһж заахв?

Толһаһан хармил уга
Тоолвр удаи кевв.
Кедү дэжж намаг
Кинод дахулениь саив.

Камнадь, балтаһар бас
Кшж тоосниь тоолв.
Бичгдм марк наасниь
Би мартен угав.

Дуртаниь һарһен һаруһиниь
Дигтниь күргж тоолад
Аштниь лавкае кинлг
Авад белг өгв.

Намаг, зуг, үүрм
Нээртөн үрсн уга.
Ичр уга бээж.
Иткти түүнө хөөн!

□ □ □ .

Хойр частан биди
Хамдан хаза зогсвди,
Даарснас, үшнь келхлэ,
Дуридан дурго болв.

Тер өдрэс иныгтэхэн
Телефоһар дуран хувавв.
Хавр күртл тшигж
Харһлицхар би шиндв.

Иим йовдл зүг
Иныгтм таасгджахми уга.
Дури, акад юмни,
Даархдан дурта болхви?

Назак киит санхинь
Нолм чичрэд одна!
Дури... Эрлг цааран!
Дулан прхлэ -- олдх!

Зөөр биш тшигтлэн
Зовх учр уга!
Хавр күртл күлэг,
Хэлэхэд медий, Дулартл.

□ □ □

Ипиртмжин бээдл, хэлэхинь,
Носндан ондарж кевтэ.
Январь, март йилһрхин —
Юн гндг йовдлв?
Нацхад уншн насн
Назрт күрлго хээлнэ.

Назаһас орж ирхлэм:
«Носан уһа!» — гисн
Үгэр тосж гергм
Үүдн талагшан заана.
Үвлин дундла акун
Өскэд наалдсн бальчг
Наза уһасн бийнь
Герүр дахад орна.
Чингтэ күнд аһар
Чееж дүүргж бүтэнэ.
Энд, минн бичкид,
Элстд. баһчуд иткшго,
Эн кемтэ көр
Эрс дахж өсэд
Герин дееврт күрч
Гүрм үзүлдг билэ.
Күрз хартан авч
Көрлсн цас малтж,
Хаша күртл үүднэс
Хаалһ һарһдг билэвдн.
Цанар бичкдүд дошад
Цагин икиннь олзлж,
Күрзэр гүн «худг»
Көрд шунад малтж,
«Малан» услж, шуугад
Муурхан мартж наадад,
Хамрин үзүр, чикэн,
Халхан менрсиг медлго
Эк-эцкэсн шоодулвчн
Эврэхэрн кедг билэ...
Ода шинжлэд хархинь
Орчлц төрүц талдан.
Күүкдин хувцна бийнь
Киртэж болшго — шинь.
Ииртмжин бээдл бүрткхлэ —

Йосидан ондарси бээдлтэ —
Январь, мартнь медгдхш.

□ □ □

Балһсна паркд керэс
Бээгж шуугад уульв,
Тецгрэс хур биш,
Теднэ нульмен дүсв.

Өндр моддын орад
Өөһөн, эрдмэн үзүлж
Нээһинь олж делден
Нүүрмүдт суусн теднэ

Эцкр бички нуужмулмуднь
Эндр аюлла харһв:
Балһсна пожаринкүд гүжрж
Брандсбойар усар хавв.

Десрэс унси нүүрмүдиг
Дегэлж машинд ачв.
Уйдл уга заавр
Урмдж тедн күцэв.

Бичкдүд ичртэ йовдл
Бичэ үэтхэ гиж
Эцкр үрдүдэн Элстин
Экир герүр орулв.

Керэс десрэс эврәншь
Келэри кевшж уульв.
Хээрн күүкдинь хораси
Хату зүркд харав.

Үинэ хаалһ бэрсн
Үкл уга гисн
Цени улснн үг
Цаг оньднн батлна,
Зуг эргэд хэлэхинь,
Зэрм, худл олзлж,
Эс гиж зуһудад
Эрк шилтснд өөрдж
Дээр йовх улс
Делкэд бас бээнэ.
Тедн Үинэ парнас
Тецкэн уга ээнэ,
Тегэд чигн дотран:
Тецгр бичэ чилгрттхэ,
Өр бичэ цээтхэ,
Өдр бөктхэ! — гиж,
Эс иткдг болвчи,
Эрж дседст зальврна.
Харцһу сөөд дурта
Хулхач мет, тедн
Ямр чигн герл
Ях гилго унтрахми,
Парна бийинь, байрлж.
Пульмсари хорлж хорахми!
Үинэ хаалһ бэрсн
Үкл уга гисн
Цени улснн үг
Цаг батлдг болвчи —
Ичр угаһар зэрмдэн
Илм йовдл харһна,
Иткл, цаг зуурт,
Иди алдад зована.
Хөөннь,

көгшрсн насидан,

Хоома, худлч теди,
Үншчн тоод орж
Үнэн өөдэн өргнэ,
Насни туршт бийслэлэн...
Ноолдсар теди келнэ.

□ □ □

Одн таньлмуд заагасн
Онд чамаг йиллж
Арнта болхла шьгчн
Альхи дээрэн бэрж.
Түрү-зовлигасн чамла
Төрүц хувацл уга,
Нарула бийнь хархларг
Нанцхари уйдн дааж,
Зугд байр чамд
Зэцглж күргх саната.
Кемр чн, келхд,
Күүкд бээсн болхла, --
Тер бийнь нанд
Түүнэ санан медгдхн.
Чамаг аль терчи
Чндл татутад тоолемб?
Түрү учрен цагла
Түшг болнго гнсмб?
Тним болсар чн
Түүнэс дөц суремчи?
Эврэннь «цаһан санаһан»
Эргидк улст терчи
Өөрхи чамар дамжад
Өргж үзүлжэдг болвзго?
Кен медхв. Зугд,
Кемр нанд бийдм
Бачм учр харһад

Балн үсн кєрглгдхлэ —
Тан хойрин харас,
Тэкрдг болвчи, авшгов.

□ □ □

Дєлкэд бээх цецирт
Дундасн
        цєцн гиснэсн,
Бийэн нєрэдл уга,
Билгэн гүүлгж йиллхэд,
Хооридан сєлвгцж күүндэд.
Хүүв кєж батлад,
Нєрэдти гиж кєлхлэ —
Нуувчин цаасна халхєт
Цуһараннь нєрд шовалдж
Цувлдж өндөх билэ.
Зүг, эн зарин
Зокал соляд
        илэр
Соңсхад кєлти гихлэ —
Сєлвгцж тєди дундасн
Сулхи гиснэинь нєр
Сунһж дуудх билэ.
Солю шиндврин учр —
Системинь холас харсми,
Баячуд ээлжэх нутгудын
Бээдлэс урһж өссми.

W. G. M.

ДИРЕКТОР

Дөчдгч жилин сүүлэр
Дээнэ өми, цергт
Хамдан нагла церглен
Хээртэ эврэнш үүрлэри,
Старшина йовен Чадновла
Сахалинд одахн харһв,
Дөч шаху жил
Давулад дэкиэс үзлив.

Халма-Гэд болон
Халуи бэрлдэнд орлцад
Халга зөргөн үзүлж,
Хол тер цагт
Өргмжтэ улан эрлен
Өрчдэн үүрм зүүлэ,
Баһ наста, туурен
Баатрмудын тоод орла.

Тингхд Германьла биди
Төвкнүн иньглалтши бооцата,
Барун үзгин межэг
Бат оньстад тоолад,
Зүн үзгэс лавта
Зеткр ирхиг күдэлэвди,
Халхин-Голд күчтөһөр

Хоцшарари цокулси хорти
Дэкиэс чидлэн сөрхэр
Доранур белдвр келэ,
Цергэн медмжэн угаһар
Цуглуулж бэрлдэнд белдлэ.

Батарейини старшина Чаднов,
Би — замполитрук

Санамртж даалһвр мартлго
Сэг-сэрглц оньднн
Белн бээдгэр цэргчирэн
Бидн тингхд белдлэвдн.

Шарлж өр нээһэд
Шин өдр эклвэс
Асхи күртл салдсмудт
Авр өгл уга,
«Берк сурһмжинн зовлц
Бэрлдэнэ түрү дардг» —
Суворов алдр дээчинн
Селвг күцэж бидн,
Догшн дээнэ некврэр
Дамшилт өгдг билэвдн.

Тингхд, даалһвр күцэж,
Төмр-чолун болад
Таг хатурсн һазриг,
Таук һатлж чадшгоһар,
Нүк, цэргәһэр — ров,
Нарн сууж харцһуртл,
Чинчүр, күрз хамгар,
Чидлән эрвэл уга.
Беселэ һатц устж
Баалси һарари малтлавдн.

Зуг, сансар боллго,
Зүн үзгэс биш.
Гитлер бооца эвлж
Һалзу һалв өсклэ.
Тер һалвинн хүвсхл,
Тег, тецге, тецгрэр,
Оли сай улсиг
Ормаснь көнлөж тарала —
Ман хойринн хаалһ

Цаһаси минн толһа
Цэс гиж хэлэн,
Чаднов даруень шинжлж
Чирэ-зүснм бүрткв,
Минн оврур шилтж:
«Минийч, бишийч?» — гиж,
Агчмд маһдлад эн
Алмагси болж медгдв.

Таш хаһрад даруень
Тачкиж байрлад шэв,
«Медичи?» — гиж саак
Мана баһ наснаһар
Эврэннь барун һарин
Эркэ деегшэн өргв —
Яһдг болвчи — эмдрл —
Иир сэн йовдл!

Серл орсншц даруень, —
Седклиннь дур тевчж
Сонь арл үзхэр
Сахалиншүр нанла хамдан,
Кенэ чиги зүрк
Келвр болһиари кендэси
Алдр Чеховин мөрэр
Ардаснь йовхар прен
Бичэчирлэ таньлдж, иньгм
Бас һольшган үзүлв,
Хойр «Волгд» суулһад
Хол бишт бээх
«Алвтурн», тоорм бүргүлэд,
Авад маннг һарв.

«Алвт» гиж нерэдхлэри
Айстан келси угав.
Һучи үлүтэ жилдэн
Гүжрж шуңж көдлэд

Урдк «Федя» нерэн
Уужмд «Федор Егоричд»
Баһ наслаһан хамднь
Бас тингхд сольла.
Эн уга гилтэ
Эн эмиг һазриг,
Өдр сө уга,
Өлгэд тиирчж түцшөн
Өвчтэ бички күүкдиг
Өр өвдж экинь
Өөрнө зовж хэлэснинь,
Кесг жилин эргид
Кинж, шууж, түрж,
Алхм болһининь гилтэ
Асрж, бийлэлэн ижлдүлж,
Амсж, амтын тодлж,
Альдае, ямр урһи
Альк хаалһарнь авхан
Дегд сээнэр тоолж
Дамшлыннь зөөр келэ.
Жил жиллэлэн цагин
Жисэнд эе прлицви,
Эн намр урһи
Элвгөр авсн аһу
Дарук эргид урдкан
Давтх эе давтх
Дуринь меднэ гисн
Дуту хөв болвчи,
Таасн күүндэн һазр
Тагчгар нуувчинэн секнэ,
Үг угаһар зүркидн
Үнтэ селвгөн шимлэнэ.
Зугл түүг ацхрхд
Зүрки кергтэ, дурн!

Жил болни Чаднов,
Жигтэ юми, келхд,
Нөг шинжтэ һазрта
Наадк эздуд зөрмдөн
Хобен гилтэ һархла, —
Уелэхлэ -- элвг урһита.
Дэвтхдан жиһисн деһшгтэ,
Хөлдг сэдкл уга,
Хурһи тоомерт сууна.
Совхозинь һерн болхла
СССР-т туурж шуугна.
Эһунэ тускар «Правда»
Эврэһинь халхд статья
Элвг орм өгэд
Барленае, үүрһинь һер.
Байрлад соцсад, хайгинь
Һи олад бичлэв,
Дэһнэ хөөн тһигж
Дэһнэе үүрэн оллав.
Мһин үүрт цуһар
Мел дурта гихлэ, —
Үһнлэ тһигж келен
Үг ирлцһго билэ.
Оли гһен медал
Онц-онцае бүрднэ.
Онц-онцнь — аһтнь
Онцдан, эврэ авцта,
Туслц һанцхи бийһинь
Тууж, хэлэц, зацта.
Оһнае «зөв!» гһенд
Онцдин «буру!» гихинь
Олдхинь маһд уга.
Тер учрае үгиг
Тоолад келен хөөн.
Ахлацин түрүн керг —
Адгинь оһнае йһлһж,

Аһу болһна некврэр
Альдае ямр урһи
Авхинь сээнэр меддг
Агрономиг көдлмштэн дураж
Авьяс, зацгинь медэл,
Альд, ямр олз
Энүнэс авхинь тоолад
Эвинь олх кергтэ.

Эн көдлмшт бас
Эврэ бийинь зацган
Зөрдөн түүкэ сурап
Зөцгдх йовдт харһна,
Эс тингхлэ санси
Эсв эклидэн эвдрнэ.

Күн гисити — сонь!
Кемр бийинь тоомсрлад,
Байр, зовлицгинь хувацад,
Бээдл-жирһлинь йовудт,
Үзмжин төлэ биш
Үш цаһан седклэси
Күндлж нөкд болхла, —
Күнд күчрэс сүрдлго,
Һару, олз тооллго,
Һалв, аюл диилхми,
Уул нурулж уиһаһад
Урмдж һазрла тегшлхми!
Эн зокал Чаднов
Элдү сээнэр медлэ!

Товчлад келхлэ — совхоз
Толһална гиснэ утхнь —
Шилвкеси һал нүдтэ
Шилврэн атхж олыг
Тар-тур гилһж

Таралцгур туулһн биш. —
Бийән олнола семрж,
Билгән эмтиләһән нээрүлж,
Ухаһан олна ухаһар
Уудулж хурцлад дамшлһн.
Цени һардач дамшлтдан
Цег тәвж

ода

Цугиг би медж
Цагиг амһалчксна хөөн,
Наадк улсиг хальчлж
Нәәднь жирһл орулж
Нерән улм өксенәс
Нань үүл уга,
«Күцсән — күцв!» — гиж
Келсн хөөн түүг,
Күүндвр үлүһәр келго
Көдлмшәснь сулдхх кергтә.
Көгшрәд ирсн салде
Кесг жилин туршарт
Үзх әс үзхиг
Үзж дегиднь даасн
Тоомсрта директор Чаднов
Тинм биш билә.
Талдан заң-авцар
Тоомсран эн олла.

Кун болһниг аштинь
Кесн үүләрнь күндлж,
Олна хәләц шинжлж
Онц эврәтәһән ирлцүлж,
Болһаж, нәрәр тоолж
Бәрсн эврәһнь шиндврән, —
Ахлачин чирә хәлән
Агчмин зуур сольяго,
Зүткәд, цүүгәд, керләдәд,

Засгла зэрдэн харһад,
Жигтэ, күцкэ зарһч
Жиссн жирһлэр батлж,
Үшнэн олна чирэд
Үзүлж көдлэдг бээж.

Зам өргн хаалһар
Зууран кесг цагнн
Зэиҗ хооридан келж
Зөвэр йовсн хөөн,
Өндр модд заагт
Өмнмдн селэн харгдв.
«Өөрдвди!» — гнж үүрм
Өмөрэн зацһж келв.
Селэг хойр эңглсн
Сээхн һо уульнн
Савһр нигт моддын
Сүүдр дахад делгрж.
Нег-негэн дурасн
Нар терзмүдэрн хэлэсн,
Цердлсн, шин, эвтэхн
Цевр цаһан гермүд
Эдл бээдлтэ болвчн,
Эрвжго оныгтаһар хэлэсн —
Хоорндк теднэ йнлһлт.
Харад олж чадхмн.
Үлүлэд келхлэ — нам
Үзснэс аш авад
Эздүдннш авц-бэри
Эндүрлго келж болхмн.
Тер гермүднн десврт
Теңгрлэ залһлда бэрсн,
Аһарла шимлэдж күүндсн.
Антенмүд десгшэн өөдлнэ.
Гер болһна өөр
Герл ээмдэн ачсн

Ачта бүдүн бахис
Амрхан мартад зогсж.
Уульщин хойр талаһур
Усна крапмуд үзгднэ.
Селэнэ тал дунд
Сергэж хэлэц байрлулси
Наласи боодгин усн
Наадад көвөһөн цокна.
Көвөһөрнө һахульта бички
Көвүд захс бэржэнэ.
«Эмд захснә көрц.
Эрвжго һахульта суухла —
Эмтэхн шөлнэ хать
Бели!» — гиж Чаднов
Боодг талагшан заав.
Цааран невчк давхла
Цагин неквр төвчж.
Орс селэдт урд
Өндр гисн һазрт
Омгтаһар өндөж зогсдг
Өндр чонжин ормд,
Ке. герлтэ, сээхн
Культурин гер цаһана.
Тер герлэ туслаад
Тедүкнд, уульни һати.
Дөрви давхр, ик
Дундын школ дүцгэнэ.
Магазин, больниц, почт
Мана хэлэцд бэргдв.
Эн селэн шинжлхлэ —
Эндрэ бичкхи бәһсн.
Тоолвртаһар совхозин хотл
Тосхгдснө ил медгднэ.
Сууж йовх парна
Сүүр тецгрт улав.
Машиинэ ду дарж

Мөөрлдсн үкрмүд холас
Чикнэ хужр таалж
Чееж бүлэлсн болв.
Күүки нэрд шовун
Кемр эндэс нисхлэ —
Нурв дэжж өндглэд
Нуужмулан өскж нисэд,
Алдр «Жаңһрт» келгддгэр,
Эрэ күрх һазрт
Ард үлдсн Хальмгм,
Тэви жилин цаад
Таалта һахан Авһнрм
Үкрмүдин мөөрлһн ода
Үүдэж өмнм босхв.
Хүрүлж шилврэн тачкиулж
Хотнури орж йовх
Бички көвүнэ дүрд
Бийэн таньж маасхлэв.

Түрүн асхи Федя
Тоовр нэр угаһар,
Талдан улс дуудлго,
Хэврһэс кү өөрдүллго,
Холори онцлдж сууһад,
Холыг өөрдүлж сергәһэд,
Цаг үрэл уга
Цадтлан күүндхэр шиндж.

Гер-бүлэн, көвүдэн,
Гергэн чиги биднлэ
Суулһлго эн нанла
Сөөнь дууси күүндв.
Хагсуһар, аман норһлго,
Хар дүң күртл
Күүндлэв гиж келхлэ
Килнц йириндэн болх,
Ууси угавди гихлэ

Умшаг ормаж хэлэх,
«Үн келжэнт, аль
Үлгүр өгчэнт?» — гих.
Уулав гиж келхлэм
Һурвн талас нанур
Гемшэсн нүдн хатхх:
Гергнэм кулысн хэлэц,
Мини өөрхи нээжир
Милиц болн эмчин.

Эмтэ тоотын хортн
Эрк савас бишцкиг
Цугтнь эвднэ гисн
Цецн үг мартхшив.
Назр деер энүг
Һанцхи би биш,
Эс медсн күн
Эргид уга болх.
Зуг, юцгад тегэд,
Зовлн, зөвүр зөөж,
Эмдрлин үлмэд бөөх
Эмтэ тоотас товчлхла —
Тоолвр, ухаһарн йилһрсн,
Тодлвран толһадан бэрсн
Күмниг, һашун хар
Күчр кевэр эзлсмб?
Эн төрин тускар
Эндр биш, хөөннь
Эв, цол харһхла,
Эклсэн күцэж келсүв.

Ода болхла. би,
Ончта сээхи үүртәһән
Бултулж юм нуулго
Бээсэн һарһад күүндж
Нег-негидән биди
Нуулго келсн хамгарн, —

Дэ бийдэн багтаж
Дарук жилмүднн жнсэ
Делкэн бээдл шингэсн
Дөч шаху жилиг
Биллж уга кеж
Бээхүрн, соньн йовдл,
Баһ наснаси саллго,
Нег кевэри мет,
Нисси өдрмүд шилүлж,
Насан урһасн болвдн.

Дээнэ хөөн үүрм
Дэкэд нег шавтж.
Кезэ, яһж, яһсидан
Кенэс шав авсан,
Дэкиэс өцгрсэн сергэж
Дараһарнь нанд келт.
Көкрси ут сөрв
Кшилгэн өргж үзүлв.
Түгүн авгтан энд
Түрү цаг бээж.
Бэсэн чидлэн һарһж,
Баатр зөргэн үзүлж,
Делкэд өврмж болж.
Динлвр бэрсн Төрски,
Дөрвн ээмнигтэ жилд
Дэн дэрвкен һазрт,
Нүрсн гермүднн чолута,
Нүүсн заводмудын ормта,
Залу күн уга
Зөрм селэн, колхозмудт,
Бийэн плүгд татси
Белвси уульси экиртэ,
Ори-нутгинниһ төлэ
Оли үрдэн тэксн,
Ода гейүрэд үлдси

Өнчрсн өнгд-эмгдтэ,
Күн болад уга
Көл-һарнь сүлхи
Көдлмшичирнй тоод орсн
Көвүд-күүкдтэ үлдвчи, —
Алдр баатрин авцар
Араһан зууж, Төрсн,
Эн түрүг бас
Эрки биш динлх
Лидһар бийдэн өгч
Аашх иргчэн угтла.
Ханцан шамлж, урмдж,
Хату көдлмшэн экллэ,
Туужд түрүһэрн темдгэгдсн
Төр күчр кемлэ, —
Халхнн-Голын даруны
Хэрхэр хаалһд бедрсн,
Сар, өдр тоолад
Сараһан «гэажданкур» шискен
Старшина Чаднов шинхи
Сүлдж цөргэс һарч,
Салде хувцан төөллгө,
Тоод орхар райкомур
Тингхд шуудтан ирлэ.

Өдгэ мана наста,
«Өвгн» тер цагинһэр,
Негдгч сөглэтр Чадновиг
Наар гингүлж күүндв.

Альк фронтд йовсна,
Альд һазрт, кезэ.
Кен командиртэ дөөлдснн
Келүлж, түүнэ даруны
Төрсн һазриннй тускар,
Тамбовае хол бишт
Тегш һазрт бүүрлсн

Төрснн селэнэннн тууж
Эклж бүрдснэснн авн
Эндр күртл колхознннн
Бээдлэр соньмсж сурж,
Болһаж келсннн соцсж,
Медмжән угаһар ода
Мана старшннан медснг,
Цаһан үстә сеглэтр
Цугтнь өмнән делгрүлв.
Шилтж чнрәнннн хэлэж,
Шннжлж ухаһан гүүлгж,
Зурһан жилдән цергә
Зөвүр, байр даасн,
«Днсцнпленн» гнсн үгнн
Дамшлтынннн һолд тэвсн,
Даалһвр өгсн цагт
Дацһлж түрдг болвчн.
Эс үксн хөөн,
Эрки бнш күцэдг
Цевр цаһан седклтә
Цергә, баһ наста
Коммунист күүнджэх сеглэтрт
Күлэсн күнь болв.
Аман сулдхж тэвэд
Айстан шальшж бурдго,
Эс медсән бас
Эмәж медсәр келдго
Һольшг Чадновннн һардач
Һо бэрцтәннннн медв.
«Инн улсла хамдан
Ицж, иткж, гүжрж,
Күнд гнж хооран
Көдлмшәс әәж цухрлго
Коммуна партнн даалһвр
Күцөхвдн», — гнж санж,
Күүндвр төгссннн медүлж

Күндтэ сөглэтр өндөв,
Дегц түүнлэ өсрж
Даслтар Чаднов хоорв.
Мусг инэж ахлач:
«Мацндур эн кемлэ
Дэкэд ирти!» — гиж
Давтж күүндхэр келв.
«Соцжанав!» — болж
цэргинэр
Старшина хэру өгв.

Мацндуртнь сөглэтр Чадновиг
Машиндэн суултж авад
«Назр хэлэй», — гиж
Нарад кесрэгшэн гүүлгв.
Юн болжахинь ода
Гилтж чадлго алцрэн
Мана цэргчд зууран,
Машиинэнь ду дарж.
Санси эврэннь санаһан
Сөглэтр нуулго келв.
Энн угаши эн
Эмиг назриг ээлж
Элвг зөөр авх,
Эвинь олад эдлх,
Эврэ дотр нээлтэн
Ээлтж, иткж нарһв.
«Алтаас үнтэ, хэлэлчи,
Айта сээхи зөөриг
Толһатаһар кишж эдлхлэ, —
Тосн-өөкэр пилгж
Көдлөн улс йосндаг
Кишгэн олх», — гиж,
Сөглэтр бийинь болһаж
Соцсен күүнд келв.
«Зөвтэ чиги болг.

Зүг, юугад эх
Найд сансан келхэр
Нааран премби?» — гиж
Тагчгар санж Чаднов
Төөлврннь дотран хээв.

Үзүлси һазрнь бүклдэн
Үиндэн энүнд таасгдв.

Уханннь хавлж сeглэтр
Учран илдкж һарһв.
«Эн һазрт, Чаднов,
Эн кергтэ, зүркэри,
Коммунист күүнэ йосар,
Бөлөж савыг көлөгж,
Түрү кемд бөөх
Төрскидэн дөңих күүнд
Чамаг тоолж бидн,
Чаднов, бюрод селвгнж,
Колхоз бүрдэх күнд
Күүндтэ даалһвр чини
Күдр күчтэ ээмд
Ачхар шиндвди», — гиж
Арһул келж сeглэтр
Чадновни хэрү күлэж
Чирәһүрнь шилтж хэлэв.

Төр нигж эргхиг
Төрүц эс күлэси
Мини үүрм ода
Мел яахан медлго,
Пегт келкэрсен мет,
Нүүхлээд тагчг суув,
Бийэси ах күүнд
Буру гнх зөв
Цусид шингред орсн
Цергэ йосн өгхш,

Зуг. «чадхв» гиж
Зөрж хэрү өгх
Зөв бас олдхш.

Селэнэ эдл-ахуд
Седкя түсдг болвчи,
Сеглэтрин сурвр төвчхд
Дамшлт, медрл кергтэг
Дегд сээнэр Чаднов
Меднэ. Тер учрас
Мел илэрнь сацсан
«Чадшгов», — гиж сеглэтрт
Чаднов ода келв.
«Урд, цергин өмн,
Учетчикэс нань талдан
Көдлмшт би колхозд
Көдлсн угав», — гив.
Санжаһад өгсн хэрүһинь
Сеглэтр оньган өгч
Соцсена хөөн дунь
Сольгдсн болж медгдв.
Хэлэшиннь жөөли талрж
Хатурсн бээдл һарв.
«Коммунист Чаднов, — парть
Кемр танд заххла,
«Күцэнэв!» гихэс, талданар
Келхнь уга!» — болж,
Чидлтэ күүнэ авцар
Чацһаж дууһан келв.
«Хэрнь тер. Ода
Хэрэд Тамбов орич
Аль талдан һазрт
Арһ чамд олдиу,
Тэви, дали, зун,
Түүнэс үлүчи бүл,
Насни туршт бээмэр,

Нааран авч ирэд
Колхоз бүрдэж, чи
Көдлх зөвтгэч,» — гиж,
Дэкиэс хэрү жөөлрсн
Дууһар сеглэтр келв.

Талдан хаалһ угаг
Тиигхд Чаднов медв.
Тамбов балһсна өөр
Тэвн дуунад бээх
Селэнүр Чаднов ирсн
Сээхн зэцг өтрлж
Жисэд гермүдэр тарж
Жирһлд байр өгв.
Ик баһ уга
Ирсинь соңсж колхоздан
Нег залун то
Немж дотран байсв.

Зөвөн өгснөннь хөөн
Зурһан жилдэн күлэсн
Дурта күүкэн дээч
Дала хүрм угаһар
Тату, түрү, хату
Тер цагин авцар,
Нерни төлө баһчудын
Нэр-наад кеж,
Гертэн буулһж орулад
Гергэн гиж нерэдлэ.
Селэнэ улс заагт
Сахалинүр авад йовжадыж.
Һазрин захд бээх
Һаслицта арлур гилдж,
Зэцг деер зэнг
Залһлдж тарад нисж.

Соньн зэцгс холвгдад
Селэнэ чик дүүргв.
Сивр биш, цань
Сахалин бээснг зэрмнь
Соцсж өврмж кеһэд
Сүрдж неринь шимлдв.

Элги-садан түрүлж
Эвлж, цөөлһж Чаднов
Эврэннь үгдэн орулж,
Эклэд даалһвран күцэв.
Жир шаху бүл
Жирһлининь бөөдл сольхар,
Зун жилмүднн туршарт
Зовж, байрлж, шцж,
Үйэс үйэр дамжал
Үрглжд аавир-ээжириннь
Көлс-цусан асхж
Кшнж эдлси һазран
Ардан үлдэж
Сахалин
Арлур нүүхэр бедрицхэв.

Икикниь үрдүдтэ экир
Иргчэн сөрхэр шиндихэв.
Дөрвөнхэд-һурваһад үрдүдтэ
Дундын наста гергчүдүр
Хол тоолврар Чаднов
Хэлэж дотран тоолв.
«Бийснь — ирн көдлх,
Бичкдүднй — ингтл-тингтл
Дөрэд күрч маанрт
Дөц болх», — гиж,
Гүүлгж гүүнэр санж
Гергчүдт дотран ханв.
Эн һазрини ахлачир

Эклж күрсн зэцг
Эс иткж, йириндэн
Эдн шуугжах гнж
Төртэн авлго урдкарн
Тагчг бээсэрн бээлэ.

Болв, цаараннь эмтн
Баглж эдл-ахуһан
Хол хаалһд бедрэд
Хулдхинь — хулдж белдхлэ —
Сельсоветин ахлач уурлж
Сүрдэхэр милиц илгэж
Түдлго Чаднов закаһар
Түүнүр иртхэ гнж.

Зуг, хойр дээнд
Зөргэри туурсн дээч
Мусг инэж ирсн
Милицлэ удан күүндв.
Сэн дурари эндэс
Сахалин орхар шиидсн
Эмтнд йосн ямр
Эвртэ дөң өгчэхиг,
Яһж Москва теднэ
Йовудыг икэр таасжахиг,
Учр цээлһж милицин
Уханинь соляд өөрдхүлв.

Ахлачур милицлэ хамдан
Адһж Чаднов ирв.
Цаасан һарһж үзүлэд
Цаараннь эн бийинь,
Деед йосна шиидвр
Дигднь күргж күцэхд
Дуран сунһж арһари
Дөңитхэ болж ээрв.

Арһ уга, ода
Ахлач, туульд келгддгэр,
Ардагшан хэлэж ууляд,
Уралан хэлэж инэһэд,
Ууртан бүтсн бийнь,
Учрсн йовдл магтв.
Наадк хардачирла селвгцж
Нүүлһид дөң болв.

Кесг түрүн тускар
Келхлэ — цаг күртшго.

Даалһвр күцэж Чаднов
Динлвртэ Сахалинүр хэрв.

Жири өрк-бүл
Жирһл, кишгән хээж
Нари суух үзгэс
Нари урһхур ирв,
«Өлн церг — цүүгэч».
Өөрхи улсчи зэрмдэн
Бичкхи үүлэс көлтэ
Бахлур авлди гинэ.
Бөлв, эврэ улс
Болшго юмнас цүүгвчи
Даруһь түүгән мартж
Дэкнэс хооридан үүрлнэ.
Селэнэ дсед зарһчнь —
Сахалинүр авч ирсн,
Йозур-уцгнь ил,
Егора көвүн Федор.
Кемр эн үгән
Келсн хөөһнь — цааранднь
Үн эмти хээлго
Үгдһь багтдг билэ.

Хог-хол хатяр,
Хувцн-хуир бас,
Күүцэх үүл — нк,
Күнд болн неквртэ.
Анан бэлх гижэсн
Арв нар өвгд
Ахлач залуд ода
Айта дөц болв.
Түншүр, үзхэн үзсн
Теднэ күсн медрл
Сүв-селвгнь одачн
Сурһуль-медрл тату,
Назриг яһвчн олзлх
Нашхн автсн селклтэ
Бай наста ахлачд
Белгэс белг болв.

Өдрэриь бийэн дахулж
Өөрхид, холд бээх,
Хаһлхд бел кежэх
Хээртэ һазран үзүлж,
Асхн ора тедниг
«Аавирни хүүв» — гиж
Тоомсрлж перэдсн хургт
Тедилэһэн селвгцлг билэ.
Альк чиги төрөр
Адһл уга күүндж
Ашарнь һардвр кеж
Аавиртан хандг билэ.
Дэкэд гидм болхла.
Дээнэ хөөгк кемд,
Көгшд кеер арһари
Көллснь олз бээсмн.
Хотан тедн көлсэри
Хөрүлх биш, нам
Ардиь гертэн үлдсн

Ачиртан чиги бас
Амнь көндрх юм
Алч ирэд көөркөшннь
Хотд иедр өгэд
Хальч болдг бээсми.
Түрүн жилмүдт колхоз
Түрдг болв чиги
Ээлин хуучи колхозмудла
Эдл тоод йовла.
Жил болни Чадновни
Жирһлд темдг үлдэлэ.
Нүдн далд институт,
Нерни төлэ биш,
Даажах үүл бийнь
Даалһвр өгч чилэлһлэ.

Ора күртл көдлмштэн
Өдрн дуусн бээж,
Сөөһинь нөөрэн татад,
Сурһульдан эл нерэдлэ.
Тер цагнг, хөөһнь,
Тодлврасн босхж санхларн —
Тини аца яһад
Тесэд даасан өврдми.

«Нүдн ээли юмнас
Нар ээхн» гнж
Нигтэр келси үг
Нээвһә мерги бээж.
Көдлмш түрүн хэлэнд
Кедү күнд болвчи,
Эклэд цааранднь гүжрхлэ
Эрки биш төгснэ.
Дамилтарн секси эн
Диллвр көтлэдг үшинг
Бал наста ахлач

Батар тодлвртан оньслв.
Олна седкл тевчж,
Ору-һаруһинь тоолж,
Урд татчкен жимэс
Ухаһари бас талдан
Улм нк олзтань
У жирһлин аһуд
Бээвзго гиж хээһэд
Бас кесг зүтклэ.
Ол дэжж хээвр
Олзта олдвр белглж
Омг һардачд немлэ.
Чидл авчкссаннь хөөн
Чаднов колхозни иргч
Эзнэ нүдэр хэлэж
Эврәһәри тоолад үзв.

Элвг урһини ашар
Эцдән сольят кев.
Зуг, энүнэ хэлэц
Зәрм талдан бас
Эзи ахлачирни нүднэс
«Эврә» ору гисег
Оцдан халхар үзж.
Олна сээнд ола
Онц эврәһинь олз
Дем эс болхла —
Дими гидг билэ,
Чик бәрц эвддг
Чидлгә харит тоолла.

Төвдгч жилмүдин чилгчәр
Онц олзһинь төлө
Олна күсл мартдг,
Тиним буру хэлэцтә
Эздүд һазрин захас,

Эв-довинь олж,
Халун өмн үзгэс,
Хаврин чилгчэс авн
Зер-земш нааран
Зүнни дуусн зөөж,
Нарт төгэлдг кермс
Нүүрсэр теткдг

өөрхндк

Углегорск балһсна көдлмшчириг,
Уулын хавчнд харһж
Утх мөөрснд шахж,
Унг таслхар сүрдэж,
Түңгрцгтө мөңг буладг
Тонулчирас дорар тедн
Арсинь шулн алдад
Арсм кедг билэ.
Хавстн, аһуриг. помидор,
Хол бээх нутгасн
Хэлэц таалсн тарвс,
Хамр үнрэрн авлдг
Борлсн утулц һу,
Болад угаһар таслж,
Хаалһдан күцх гиһэд,
Ховдглж авч ирдмн.
Кимд улан чаһр
Кемлдг яс тедн,
«Уралан коммунизмүр!» — гисн
Улан кенчрт бичэтэ
Дуудвр дор гүжрж,
Дуулн бээж көдлж,
Хамг хатяр тоотыг
Хулдж мөңг кедмн.

Хол һазра хулдачнр
Хошаһад хавтхта билэ.
Зүркнд оньдин өөрхн

Зүү хавтхнь — бийиннь,
Бас олз өгдг
Баруи хавтхнь — колхозиннь.

Цааста эн арсмчириг
Цаараи хэлэлх арн
Бээлэ, юми биш!
Болв. цаараи хэлэлхчкэд,
Үинь халзу ик
Үнтэ болвчи — бээх,
Кенд болвчи керглгдх
Кедми, тарвс, ну,
Хамг зер-земш,
Хулдж авдг улсн
Хоосн үлдэж, тегэд,
«Хээрэн» тнигж күргхмб?
Көдлмшчирин сэ хээсн
Күндтэ нер авхар:
«Харш болжана цаадкчи —
Хаачк!» — гиж закад
Хойр милиц базрур
Хэлэтхэ гиж тэвэд
Арсмчириг тарах үүлэс
Амр юми уга —
Амна көдлмш тер.
Зуг, олд кергтэ
Зер-земш хамгиг
Кимд үнэр хулдж
Көдлмшчириг теткнэ гисн
Талдан төрүц үүл —
Толһан көдлмш тер.
Эрчмтэ кесг төрэр
Эсэ кеж Чаднов
Экли, сүүлиннь олхар
Эргүлж нэрэр тоолла,
Эрки шнидврэн аштнь

Эврэн икэр таасла.
Талдан хэрү эсвд
Төрүц угаг медлэ.

Зэцглж шиндврэн сонгхсн
Зөлөр ут бичгөрн
Оли хардачирт цуһарадинь
Өврмж үндэн болла:
Колхоз эврэний дурарн
Көдлмштэн немр сурла.
Зер-земш тэрх
Зөвшөл өгтхэ гилэ.

Негдгч сөглэтр Чадновиг
Наар гинүлж дуудв.
Тодрхаһар бичгийннь тускар
Тоолвран һарһ гив.
!Цулго колхозни ахлач
Негдгчд сансан келв.
Арсмчирт дэ босхж
Авр өгшго болв.
Бийнь сөглэтр ода
Болһаж келсний сонгж
Бас эврэний санаһан
Бод гиж немв.
Чинртэ төр тэвсиднь
Чадновд хаилт өргв.
«Келсн үг, ахлач,
Керчсн модн эсий?
Экл! Биди арһарн
Эн төрнүг күнэхд
Нөкд болхд иткж
Нээл!» — гиж байрлуув.
Санснас түрүн урһц
Сэн болж һарв.

Балһсна захд бээх

Базрт, дулан өдрэр,
Июнь сарин дундагур
Ик шууган босв.
Арви хойр часла,
Альдас ирсень медгдлго,
Ацата машинэс хулдачир
Аһурцг эклэд хулдв.
Арсмчирин үнэс килонь
Арслц кимд болв.
Эн машинэ өөр
Эклж даран тогтв,
Арсмчир дүүжигинь өөр
Аһурцгтаһан хара зогсв.
Күн эднүр өөрдхш —
Колхозин машиншүр дарцлдна.
Тедүхнэс эн йовдл
Тагчгар Чаднов хэлэв.
Дотр бийнь бульглж
Дольгарж байр буслв.
Харцһуртл эмтид аһурцг
Хацһаж колхоз хулдв.
«Хөрн деншгт мацһдур
Хулд кимдрхми!» — гиж
Хэрхэсн өми колхозин
Хулдач олимп зарлв.
Эки түрүндэн кесгнь
Эн зариг йосидан
Эс иткж мацһдуртнь
Эртэр хэлэхэр ирв.
Үнидэн хөри деншгт
Үшинь баһрулсн аһурцг
Өцклдүрк хулдач машинэсн
Өрүнэс ави хулдв.

Хаврин турглсн усшин.
Хавтхинь дүүргжэсн мөцги

Хэврһшэн һарснднь өшәрхж
Хүүв арсмчир кецхэв.
Арһ уга, зөөрэн
Арсмчир үрәшгөн уршгар
Аһурцган базрт шацһала
Эдл үнэр хулдв.
Хар саната машини
Харш болдгһнь уурулхар
Хаалһ эдн селвггж
Хээһэд эс олв.
«Удлго кемр номидор
Улалһж базрт өргэд
Жһгтә сәәхи бөөдләрһнь
Жһлв урһаж бардмнад
Эврәнһнь үи заахла, —
Эн машини дәкһнәс
Хэврһд генткн үүдж
Хулдан кимдәр эклж
Зура тарасн цагла. —
Зулхмб эндәс, яахмб?
Саити!» — гиж эднә
Сахлта медәтһнь келв.

Һазр дорас мет
Генткн энд һарсн
Эәмшг арсмчирт йосидан
Эмнднь күрх болв.

Кенә машини хулдснһнь
Колхознн ахлачинһнь һер,
Юн күүһинһнь, тер
Ямр заң-авцтаһинһнь,
Цугһнь медж авад,
Цаарандһнь күүндх болцхав.

Зуг, Чадновла тедн
Зөвән яһж олцхмб?

Хоорндасн келтэ-амтаһан,
Хавтхднь «Победин» мөнгн,
Маан өдгэ мөнгөр
Мидһи долан зууг,
Зууһада цаасар чокж,
Зөрг немхин төлөд
Гурви зун грамм
Гашун хариг дарулж,
Колхозни ахлагчиг үгдэн
Күүндж орултха гиж,
Нег мөслж шиндэд
Нээлж ицэд йовуль.

Теднэ үгшинь утх
Толхд йнр гөцгн:
Арсмчир эврэний хулдан
Арһлчксна хөөн колхоз
Дурарн базр помидорарн
Дүүргтхэ гиж сурихав.
Хойрхи өдр колхоз
Хулдан келго бэрхлэ,
Ахлагч дөцгэн күргхлэ, —
Айта амр олз —
Үал шин «Побед» —
Үартнь! — гиж элч
Хагу цаасар дүүри
Хавтхан цокж марзав.

Чаднов соцен бээж:
«Чирэдэн хурмин наасн
Ичр-һутр уга
Иим улсиг яһад
Һазр даадв», — гиж
Һашугта уха сав.
Тагчгар чилгчинь соцож
Толһаһан зөвшөрж гекв.

Арсмч үүмж харан
Аднж хавтхдан дүрв,
Урдаснь диглэд тоолчкен
Улавр өцгтэ багмуд,
Энд-тендэн саглж
Эртэд хэлэчкэд, харнв,
Ахлач тер мөцгнш
Аднл уга тоолв,
«То кезэнэс шьгглэд
Төрүн харш болдго,
Баглхас биш», — гнж,
Бод-бод келж,
Цсвр халхта гилгр
Цаас татдгас харнж,
«Акт» гнж нерэдэд
Архул эклж бичв,
Арсмч юм медлго:
«Архулдти, таниг биди
Цаасн угаһар чиги
Цань угаһар иткхвди,
Бэг», — гнж эн
Байран дарж келв,
Белг өгсн мет,
Бахтж ахлачур хэлэв.

Үншнь келхлэ эн
Үгдэн ним гөцгөр
Нертэ ахлачиг орулхар
Нөөлж йовсн уга.

Авлн өгснэ туск
Актан чилэж бичж:
«Наран төв!» — гнж,
Нарх үүдинь халхлж,
Шүрүтэнэр ода ахлач
Шуд хэлэж закв.

Чирэнь цээж арсмч
Чадновур бас шилтв:
«Наачахмч, аль?..» — гиж
Нүднэнь хэлэцэр сурв.
Араһан зууж тагчг
Арсмч көндрлго зогсв.
Серл орсинц тингжәһэд
Сүүкнж, ормдан нүүхлэж:
«Ахлач, ода чи
Айстан нанла ингжәнөч.
Авшго болхла — дурнч.
Арһ уга», — болж
Стол дсерк мөнг
Саржцуулж хэрү дүрж
Һархар седхлән Чаднов
Һазаран тәвшгоһар бәрв.
«Һаран тәв!» — гиж,
Кинтн нүдәр шилвкж
Килцхтж давтад закв.
Эвәр ода ахлач
Энүг тәвшгог ацхрж,
Талдан хаалһ хәәж,
Терз талагшан хәләж,
Тоолвран эн адһав.
Маасхлэжасн гилгр чирэнь
Мацснж харцһурад һурннв,
Ахлачиг һалзу хәләцэр
Арсмч шатаж хәләһэд,
Күчтә бөкиннь медэд,
Кемр түлклдхлә эн
Бийләнэ эдл хойриг
Билжлхд маһдлсн уга.
Болв мел ингэд
Бәргднә гисн бас
Алд һундлта болж,
Араһан арсмч хәврж

Шуучад идх бээдлтөһөр
Шүдэн ирээлһж цээлзв,
Хори дотрнь буслж,
Хавхд иег көлэрн
Торж алдрхар седси
Теегин көк чоншн,
Кишго, бийинь бэрсн,
Көлэн эн ода
Кемләд таслж хаяд
Кеерэгшэн торси ормасн
Гурви үлдсэрнь доһлж
Гэрэдэд гүүж зулад
Эмдрлин ө шуһуд
Эрлж геедрх билэ.
Бэргдсөнөннь хөөн зарһд
Бийэн цеврлхэр нууж
Бичэ гөрдтхэ гиж,
Авлһ өгснэ тускар
Акт йосар кехэр
«Һаран тэв!» — болж
Гурвдад Чаднов шүрүлкхлэ, —
Арсмч хавтхан уудлад
Адһж һаран дүрв,
Ханжал сөңглж өрчэрнь
Хүдрж ахлачиг унһаһад
Һазаран секэтэ терзэр
Гэрэдж уга болв.

Ахлачин кабинетэс сонсгдси
Акад шууга сөглэтрнь
Хавли ормасн өсрэд,
Хаалһата үүд секж
Асхрсн цусн деер
Ахлач кевтхиг үзн,
Чикн дүлэрм ээмшгтөһөр
Чишкэд дарунь хээкрв...

Күүкнэ ду сонсж
Кесг улс цугларь,
Армчиг холд харилго
Арласнь көөлдж бэрэд
Эрэ книтэ болвчи
Эмдэр авч ирцхэв.

Күмнэ хөвн төлэ
Кесг бэрлэнд орж,
Хортн ээмшгтэ гнж
Хооран эс цухрж,
Төрски дсерэн Динлврнн
Туг улалһад делсжж,
Тингхд зүүди болси
Төвкнүн ирснэ хөөн,
Ховдг армч

Чадновнн

Хээртэ жирһлин герл
Унтраи алдад үлдэв.
Ури эмчнрин эрдм,
Гүн наукии шилч
Гүрмтэ зеткр динлж
Мини үүрт дэкнэс
Менд урһаж эдгэв.

Дээнэ хөөн Чадновнн
Давтж авси шавин.
Асхрен цусна тууж
Авлж санаһим бэрв.
Дэн гнен ювнн?
Доранулж делкэ чичрүлси
Хойр эцгрси улени
Халдан, алдан, керчлдэн,
Бу, тов. пулеметын,
Бомбин күржцнси дунви?
Тедн угаһар тинктлэн
Төвкнүн нартд бүүрэдговн?

Худя үни хойрни
Хооридк
    өдр болни
Цус эс асхвчи
Цагас урд күмни
Жирһл хасдг ноолдан,
Жинһүртә хоома, арсм,
Теди дән бишви?
Төвкнүнә үлмәд бәэдви?

Эв-төвкнүнә нутгт
Эс үзгдсн дәэнд,
Өрүнәс өрүн күртл
Өдр сө уга,
Хойр эңгрсн күмн
Хооридан дә кенә,
Эс үзгдсн баатрмуд.
Эвинь хәәсн эәмтхәс,
Цуһар түүнә авлд
Цагин ууд бәрлднә.

Тер үрглжи бәрлдәнә
Түрүнд йилһрсн улснн
Тоод минн үүрм
Туурсн Чаднов йовна.

Сөөнь дуусн бидн
Соньн үзсәри хувацвдн.

Жилмүд күүнә чирәд
Жим татас татна,
Алькнь болвчи — мөрдхлә
Аштинь эклцүри күргнә.
Чилгч эклц хоорид
Чинрән дотран далдлсн,
Жил өдр үүдәсн

Жигтэ күцэмжс үзгднэ.
Зовли, байр дегц
Зураднь орж багтна,
Уханд үзгдшго чимкд
Уулмуд, теңгсмүд дурарн,
Далад көвсн оцншиц,
Дээвлж урехл дахна.
Зүг, күүнэ чирэн
Зург сольгддг болвчи,
Сольлт уга нег
Сиддтэ эцг бээнэ.
Түүнэ неринь би
Төвэр келж чадшгов,
Хэлэ! — гиж үзүлж
Хурһарн зааж чадшгов.
Сүмсн гисн үг
Сансид өөрхи болх, —
Цогц мет тер
Цагин эргц даххи,
Баһ-халг насна
Байр оньдин цацсн
Герлиннь хээртэ заль
Гееж төрүи унтрахш.
Көгшрлт уга эцг
Күслэр живр кенэ,
Цевр цаһан санаһарн
Цагин жисэ зална.
Эмд бээтлэн бадрж
Эмтнд сээх өгнэ,
Жириһлүр күүг дуудж
Жилмүд уралан көтлнэ.

Буульмжта тер эцгэри
Би,

минн үүрм,

Эндр өдрт гүжрж
Энд күссинь үзв.
Цаг ямаран болвчн
Цаһан саһан харлхш.
Күнд түрү харһвчн
Күн нерэн һутахш.

«Урһи» гндг нертә
Урд бээси колхозас
Сээһи нерэн үлдәси
Совхоз болж сольгдв.

Совхозин жирһд оли
Сонь шин орвчн
Директор болж Чадиов
Дәкнәс ахлачарн үлдв.
Колхозас совхоз болснас
Көдлмш улм чаһдв.
Һартк йоси баһдад
Һазаһас һардвр икдв.
Кемр урдиь төриг
Колхозин парвлян хаһлж,
Ахлач бийәси, келхд,
Аца невчк гөңглж,
Толһаһан олна ца
Ташрлдг бээси болхла,
Ода алькчн төр
Оларн бас хаһлвчн,
Комсомол, профком, партком
Көдлмшт нинһәр орлицвчн,
Кемр эндү һархла
Кениг засгла харһулх?
Шалһдг болвчн теднд
Шоодвр өгч болшго.
Байн, угатя болв
Бээхдән — колхоз бийнь

Эргүлэд яһж хэлэвчи
Эзи, Энд болхла
Эврэ санси шиндврэн
Эртэс үүдэчкэн зокалла
Эв-довинь олж
Эе ирлүүлси хөөн, —
Ножад үкэн туйлын
Нару жалваси өгхч,
Ямр чиги дутун
Ялынь эврэн даахч.
Товчлад келхэр седхлэ —
Тушань энд бат.
Кемр тенд колхозникүд
Колхозинь эзи болхла,
Совхозин эзи — о-о!
Советин ори-нутг!
Болв, альдинь кәдлвчи
Болһаж, оньган өгәд,
Седклән тәвж шунад
Сәэнәр гүжрсн цагт,
Урмдж шунсна аш
Урһин дигәр намр,
Цүүгән, шууган угаһар
Цугт үнинь келинә,
Кен яһж гүжрсиг —
Көл, толһа, һарариний,
Аль яси уга
Амнд бәэх келәрний —
Тоонанд то илдкәд —
Тоомср кәлсәринь өгнә.
Шоглж минн үүрм
Шөвгтәһәр ингж келинә:
Шишлц минн карточк
Шинжлж райкомд хэләхләри
Акад нег зокал
Алицтрж чи үзэхч —

Хаврар бичгдси шоодвр,
Ханлтын хээр намрар.
Учрнь — би дегд
Ухатан үүл биш.
Нучи жилдэн эн
Назрла шьглснэ аш.
Эн назриг шинжлж
Эврэншь нурви көвүнэ
Асьяс, зацгас деерэр
Арднь орж медв.

Үг дахулж Чадновас
Үрдүдинш тускар сурж,
Сонжл бас нөг
Сурһмжта хэрү соцсв.
Хойр көвүм энд
Хэврһдм көдлнэ гив.
Гер-бүлтэ теднь
Назрла шьглж бүүрлж.
Негнь тракторт көдлдиж,
Наадкнь — үкр саадыж.
Билг уга тунг
Бидү ухатадан тедн
Совхоздан үлдж көдлэд
Селэнэ назрт бэхш.
Уга, тини биш.
Учрнь төрүц талдан.
«Эв-арһинш олад.
Эдн институт төгсөлһэд
Тавн жилин хөөн
Талдан хаалһар һарч
Олнас дутлго цеврэр
Оньдин хувцан бэрж,
Альхидан өвр уга
Амулц йовх билэ.
Болв, эн хойриг

Буудя, земш урһаж,
Аштиь мана совхоз
Асрхми билэ», — гиж
Маасхлэж келэд Чаднов
Мини үг күлэв.
Күццднь сансан эн
Келтхэ гиж би
Үг хэрү келлго
Үүртэн докъя өгв.
«Һурвдгчнь кевтэ, — гиж
Һундлтаһар цааранднь келв, —
Гүвдэд гилтэ экнь
Һурвдгчарнь институт төгсөлһв.
Инженер болснднь байрһа.
Ирнэ. Һазран санһа.
Балһснд көдлнэ. Биди
Бүлэри дөцннэвди, — гиж
Мусг бас инэв, —
Мана совхозин баһчуд
Мал, тэрэнэ көдлмшт
Дундын школан чилэн
Дурлад олари орна.
Тоолхла, мини хэлэцэр,
Тернь мел чик.
Кемр школан чилэн
Көвүд, күүкд цуһар,
Деед медрл авхар
Дегц институтд орад
Ори-нутгин баһчуд
Олари дегц чилэхлэ,
Дарукснь бас ахираси
Дутшгоһар тедниг дурахла, —
Кен таһч асрхар
Колхоз, совхозд көдлхмб?
Кемр цегрт цуһар
Командирмүд болси цагла —

Командирмүд салдс угаһар
Кениг залж командлхмб?
Зуг, хэлэхэд санхинь
Зэрм улс үшндэн
Салдс уга церг
Санаһарн бүрдэх бээдлтэ,
Эс гиж офицермүд
Эврэннь үрдүдэр кеж.
Салдсин орм наадкстнь
Санаһарн тедн күртэнэ.
Кезэни кезэнэс авн,
Күмин тууж үүдснэс,
Салдс уга церг
Сананд оршго керг.
Тер учрас, миннһэр,
Тегштиь цуһарад баһчудт
Деед медрл өгхэр
Дуудвр кесн буру.
«Күн болх баһасн,
Күлг болх үнһасн».
Дундын школдан күүкдтн
Дурлси хаалһан шүүнэ.
Негнь лавта зурач,
Наадкнь инженер, эмч,
Кен, юн болхинь
Кирцэд келж болхмн.
Билгэрн бичкнэсн авн
Берк сээнэр йилһрснь,
Төрлмүдиннь нилчэр биш,
Төрхэрэ бээх эрдмэрнь
Дуринь сунһж тедниг
Деед сурһульд илгэхмн.
Оларн ик наадксинь
Оньдин тоомсрта, ачта,
Эгл улсин көдлмшт
Эрдминь үзхэр йовуляхмн.

Эс тингж кехлэ
Эртэс биди баһчудт
Эрки биш — һардх! —
Эндү уха орулнавди.
Диплом һартаи бэрсн,
Деегшан өөдлхэр шунси,
Һэрһтэ деед медрлтэс. —
Һарари зөөр өгсн
Дундын сурһульд эсго,
Деериг баһчудт медүлхми».
Чадновии эн ухан
Чик болж медгдв.
Баһчуд совхоздан үлддгнй
Бас буульмжта болв.

Маңһдуртнй биди совхозии
Мал, бээхтэнь таһьлдвди.
Өврх оли юм
Өдрии дууси үзвди.

Тарлиц, нег зүстэ,
Тантр-тунтр ишкесн,
Тешкэсн делвресн делцтэ
Тевш сээртэ үкрмүднй.
Нигт шимтэ ноһанд
Нег-негэн дахж,
Царц эрэ көндрж
Цадхлиц кевсинй үзвди.
Үкр болһи кедү
Үс өгдгинй цээлһж,
Негт таһьлмудан мет,
Нерэрни тедниг дуудж,
Тохм альдас авсан
Тодрхаһар директор келв
Үсн-тосари совхоз
Үлгүр наадкет болсна

Учринь ода эн
Үкрмүдин үэл цээлнв.
Эрэстэ йосн бу
Ээмдэн үүрсн үкрч,
Энд-тейдэн хэлэж,
Эмэлтэ мөртэ йовна.
Хэврһэс хэлэснд эн
Харулд йовх салдснц,
Саг-серглиц болһамжта
Сэн үкрчин бээдлтэ.
Директор хээкрж үкрчинг
Дуудад бийүрн өөрдүлв.
— Эндр ямаран? — гихлэнь,
— Эргнд төвкнүн! — гив.
— Болвчн чи саглж
Болһаж йов, — болж
Закж ээн келэд
Зацһж цааран йовулв.
Манг ирхин өмн
Маш ик зеткрлә
Материкэс авч ирэд
Совхоз олн жилдэн
Селекцэр тохм ясрулсн
Саадг үкрмүд харһж.
Ад гемэр һалзурсм,
Аль күн тедниг
Көндөлго хэлэж харсад
Книж тооһинь икдүлснг
Бийэсн ээжэхд санад
Бөкэн үзүлхэр седсмб,
Бүүрһсмби тедн, яһсмби,
Зуг, хойр аю
Зовлиц совхозд үүдэж.
Тарад царцгин ноһанд
Төвкнүн идшлсн үкрмүдүр,
Һээвһэ чилгр сээхн

Над цаһан өдрэр,
Модд заагт гетжәһэд
Медмжән угаһар дэврэд
Негнәнһь нүһрсинһь таслад,
Наадкесанһь тавинһь шавтаж.
Баахи, арви долата
Батрад уга үкрч.
Теднэс сүрдж әәлго,
Түрүн авгтан үкрмүдән
Харсхар седхләнһь, — икнһь
Хөрү эргэд күркрж,
Хойр көлдән зогсж
Хәәкрхләнһь — мөрнһь зулад
Дөтлэд герүрн эзән
Дарунһь авад ирж. —

Хавал, бууһан совхозинхи
Хатх биһл авад,
Үүмж оларн шуугж
Үкрмүд талагшан ирхлә —
Дэврж цус асхсн
Дсермчнр уга болж.
Цергәс одахн ирэд
Цаг давад уга
Зөргтә хойр баахи
Залуст бу өгэд,
Манулч теднәр кеһэд,
Маңһдуртнһь бас үкрмүдән
Тер царцгур директор
Туулһж һарһхар седхләнһь —
Теднһь — сонһн йовдл! —
Тулгдад ормасн көндрхи
Тингхләнһь, арһ уга,
Талдан һазрур залв.

Гурви-дөрви дуунад
Гарсна хөөн дэкиэс
Үкрмүд ормдан баглрж
Үүмж көндряго зогсв.
Өврэн мөргхэр белдж
Өмэрэн хэлэж тулад
Өөрхнд бээх ээмшгтэ
Өшэтэн угтен болв.

Мал тууж йовсн
Манулчир эдиэ бээдлэриь
Пириидэн үкрмүд ним
Новдл эс нарнжахиг
Медж
    ээмсэн бууһан
Мөргөн дуудж шувтлив.

Цаг түдсн уга.
Царцгини өмн үзгэс,
Хотхрт урһсн бутас
Хойр одак, өцклдүрк,
Харш, засг угаһар
Халун нус амсж
Амтынь авад таассн
Аю бөкидж гүүһэд,
Үкрмүд дууһари сүрдэж
Үүмүлж тараж көөһэд
Нежэдэр авхар оркрен
Нээжнр — аюс үзгдв,
Манулчир адһж өмнэсь
Мөрдэн довтлүлж угтв.

Хойр аю манулчирни
Хара харн тотхв.
Өцклдүркишц бас ээлһхэр
Өмнэсь оркрж гүүвв.

Арн уга болхла
Аю хоратха гисн
Зака авсн хойр
Залу ода эн
Йовдлла харнж ормдан
Яахмб гиж тулгдв.
Көлс алдж мөрднй
Көшж зогсад чичрв.
Бууһан залус шахж
Бел кенэд төвлв.
Хумха хурһарн чавгинь
Хахар бийүрн татв.
Аашх хойр һалзу
Аюһ уласн амн
Аһнаж, шүднй прзэһэд, —
Арн чилсн хөөн, —
Негнь үнсн цагла
Наадкнй зулвзго гиж.
Эр. барун бийдж.
Элэлинй уһнай болж.
Зөв боли дегц
Залус чавган дарв.
Өсрэд, хадгдсн мет.
Ормдан эрнь унв.
Зуг, күүкн аю,
Зулхнн ормд уям
Догшрж уралан хурдлж
Давтад манулчир хаснас
Хадгдж бас унад
Халун цусан асхв.
Совхозин сээхн гисн
Саадг үкрмүдт ик
Хортн болсн аю
Хоюрн ода алгдв.
Боль, директоринн закаһар
Бу авсн залус

Түүнэ даалһвр күцэснэн
Түүрмд ори алдв.
Йосна неквр күцэлһэд
Гиртмжин бээдл харсн
Үүлд бээх күн
Үкс балһснас ирв.
Дарж болшго эн
Дашката йовдл үзв.
Алгдсн аюн тускар
Акт бичж директорар
Батлудхар орж ирхлэнь, —
Буру гилго Чаднов,
Янж тер хойр
Гиртмжд кергтэ ац.
Күмнд кергтэ үкрмүд
Кудхар дэврэнэ туск
Бас эврэннь Акт
Батлудхар өмнэснь өгв.
Делгэтэ өмнө цаасдан
Дүн угаһар, умшжаһад.
Нег-негнэнь нүднүр
Нээлсн бээдлэтәһэр хэлэжәһэд,
Хооридан бооца кесн
Хойр нутгин элчирши,
Болснь болтха гиж
Батлсн Актсан сольлив.
Совхозин манулчириг

би

Сүүлһхн уга гиж.
Үүрэн төвкнүдхэр седж
Үзснэсн үлгүр авлав.

Кесг жил хооранд
Күндтэ ик нээрт
Горно-Бадахшанск нутгур
Гинчириш тоод ирлэв.

Түрүү болж жирхлэн
Тингхд Памир үзлэв.
Тецгр ораһарн цоолси
Туурси уулмуд харлав.
Үрглжд цаста орань
Үүлднн на цээлэ,
Унжси чолун хадмуд
Унн гисн болла.
Уулмудын ташуһар наалдси
Уужмас хэлэси цагла
Харадан нүүрмүд мет
Харлси гермүдт бээдг,
Хө, яма энд
Хэрүлж харж өскдг,
Урмдж шунад көдлдг,
Улсла харһж күүндлэв.

Туурси нег хөөч
Туульд ордг баатрмудас.
Үүмси нанд, тингхд,
Үүндэн зөргэрн давла.
Түүнэ нер цуг
Таджиккистанар туурулси
Учрсн зеткртэ үзлнн
Утхнй, амрар, ннм.

Нег дэж өрлэ,
Намрин чилгч алдар,
Нөөрин эмтэхи цагла,
Нохас һалзурси мет
Ншилж нннһэр хуцснас
Нөөрэн таслж серэд
Хөөч үкс гнж
Хөңглдигэр һосан өмсж,
Кухайкан өтрлж ээмдэн
Көдрэд һазаран һарв,

Хөөнтэ сараһур өөрдж
Хөн дотраһурнь ээмшж
Хурдсен шууга соцсж
Хавтхасн ламп һарһв,
Үүд секж герлтххлэ —
Үүмси хөд һазаран
Дарилдад алдрж хөөчиг
Дэврэд унһан алдв.

Сулдсен сарап шуһуд
Сүртэ уулын барс,
Шилвксн нүдэрн асж
Шуучсн хөн деерэс.
Зүркн өрчд менрж
Зогсмар хөөчүр күркрж
Һэрэдэд, ниссн мет,
Һавшун аңгин авцар
Бахлур авхар седхлэнь, —
Баатр хөөч амдад
Бийинь түүг бахлурдж,
Бээсн чидлэн һарһж
Киһинь тасртл һазрт
Қилцхтж тэвлго дарв.
Арви хурһнь хумсишц
Атхсн ормднь шигдж
Агчмд, күн бийнь,
Араһан хэврж ода
Ацшц бас болв.
Кен кениг гисн
Күчр эн бэрлдэнд
Күчтэ уулын барсиг
Күн аштнь диилв.
Барсин хурц хумси
Бээсн бийинь ирв.
Зузан кухайкин көвц
Зөвөр хальч болвчи

Шуучен кесг ормас
Шавишж арсн унжв.
Үкен барснн өөр
Үүмж хөөч суув.
Эмсхж ода шинки
Ээмшгнн кемжэ медв.
Арви минутын зуур
Архан шавхж харнад,
Посндан, жирһлдэн түрүн,
Янж муурдгнн медв.
Соньн йовдл! Ода
Сунад өмннй кевтсн
Кн тасрсн ац
Кееһэри седклинь авлв.
Хөөч удан шилтж
Хэлэхэд хармнж саналдв.
«Кен чамаг нааран
Көөж сараһур орулв?
Эмд тоотд бөөх
Ээмшгтэ гнсн өшэти
Өлннй?» — гнж келэд
Өндөж герүри орв.

Сананд орсн келврэн
Соцсхж келдг учрм —
Уулын барс йиртмжин
«Улан дегтрт» бас
Одак өтгүд мет
Оичта орм ээлж.
Болв, түүг днлсн
Баатр хөөч тингхд
Түүрмд орх биш,
Туурмж олв гнхлэм,
«Үнн болхла сэн
Үлгүр», — гнж Чаднов,

Мусхлэж эс иткэсэр
Мини келсиг диглв.

Назр! Назр! Кер
Нар чамд күрэд,
Тоолврин селвг күцэж
Тохнятаһар, оньган өгэд,
Кинж цаһан седклэр
Көлсөн эрвллго көдлхлэ.
Ундасж, зовсичи медж
Усар ундычн хэрүүлхлэ —
Эмтид эмдрл үүдэгч
Эрүн шимэн хармилго,
Йөрэлтэ өгэши заһарн
Йиртмжин ууд багтж,
Тэрэн-темснэ урһцарн
Таралц олд белгилэч,
Күмнд кишг хээрлж
Күсэд түшг болнач!

«Урһи» пертэ совхозин
Уужмд делгрси һазринь,
Мал-гер, зөөринь
Машинһэр төгэлж хэлэж,
Үндэн, альднь болвчи,
Үлгүр болм кесг
Эднэ бэрсн динлвринь
Эврэинь нүдэр үзж,
Олна седклэ цецнэр
Онц бийиннь седкл
Нинлүлж уралаи шунад
Нер төгэлц туурси
Директорин һардврин тускар
Дотран бидн санвди.

«Үр директор, тана
Үзүлси хамгти мел

Шиншлц тана бийшинтн
Шунж кедлснэ аш.
Нуулго манд хардвриннь
Нуувчан секит». — гнж
Мини үр журналист
Маасхлзж Чадновас сурв.

«Мини» гисн үгиг
«Мана» гисэр сольж,
Тэвсн тана сурврин
Тээлвр олж үзнэв.
Болв, хэрүг ханшхарн
«Биди» биш, онцарн
Би өгхлэ, итктн,
Буру болх билэ.
Ханц модн, меднт,
Халд өр болдго.
Хооднь келхлэ — оln,
Партком болн комсомол,
Профсоюз болн школ,
Ик баһ уга,
Иньрл салдс уга,
Цугтан мана совхозинхн
Цагтан бийэн перэдж,
Үзсн хамгитн көлсэрн
Үүдэснь лавта үнн.
Болв, сурвринтн утх
Би сээнэр аңхрв.
Мини кеснэ аш
Медхэр эс бэнт?
Мана холлгч специалистир
Тавн часла эндр
Танла харһц кех.
Тэвсн төрэртн бидн
Тедилэ күүнднй». — болж

Часан өргж хэлэн
Чаднов ормасн босв.

Герлтэ кабинетд директорин
Гижгч болн специалистр,
Совхозин цуг хардачнр
Соньмсж нааран ирцхэж.
Маднла Чехов уга
Медсн бийнь зуг,
Эмд бичэчнр үзхэр
Эмти олар цуглрж.
Күн болһна нер
Күндлж цолынь дуудж.
Нежэдэр гинчириг босхж,
Ниргүлж альх ташулж,
Эврәннь улсан дарунь
Эклж директор нерэдр:
«Таднла, хардачнрла, бичэчнр
Таньлдхар нааран ирж.
Көдлмшиннь тускар ода
Келти», — гиж сурв.

Эмд улан чирэһэрн
Эмтилэ харһж күүндснэс
Цецн сурһмж маанрт
Цаг кезэчи хээрлхш.
Күн болһна дамшлт
Күцсн, кесн тоотнь,
Үгэр дамжж наадкстнь
Үлгүр үрглжд болна,
Утхарн тодлврт орж
Уханд медрл немнэ,
Нег-негэн эмти
Нүднәннь үзсэр байжана.

Харицу сөөхэр чиги
Хэлэл уга совхозни
Алькчи һазрур күргж
Альд, юн урһжахинь
Аһарин үирэр заам
Агроном күүндөр эклв.
Саадг тохмта үкрмүдэс
Совхоз кезэ, альдас
Үкр болһниг кедү
Үнэр авснас эклж,
Үй болһндан икдүлж
Үсэи кедү литр
Күргсншь зоотехник
Келж бийшь байрлв.

Тоона кежэх мет,
Тоомерта, наста ишженер,
Урдаснь белден цаасар
Умшж, кесг цифр,
Кедү трактор, машини,
Комбайн бээхин тускар,
Инатовцирни дамшлт
Иткж. көллмштэн орулж
Совхоз яһж механизаци
Сээнэр олзлжахин тускар,
То болһниинь мади
Тодлжана гиж санад,
Үни седклэри цөөлһж
Үүмж, зөрмдэи тетнж,
Тодрхаһар маднд келэд,
Төгсэж ормдан суув.

Кен болвчи урдаснь
Келх үгэн белдж,
Кемр эврэн келхиннь
Кев-томаһинь олж,

Үлү-дутуһаснь сулдхж,
Үлгүрэр кеерүләд чимцүлж,
Келхэр умшсид би
Килниц үзжэхми угав.
Болв, акад юмн,
Болһаж яһад соңсвчи.
Цецнэр келсн үгинь,
Күүнэ дун биш,
Цаасн саржциһари
Келсн болж медгднэ.
Үгмүд зүркиһэс биш.
Үзгүдэс үүдсн болна.
Дэкэд бас хөврһэс,
Дарсн бийнь боллго.
Кен эн үгиг
Кинж, седклэн тэвж,
Эсклэ перни төлэ
Эрэлж биһсн болхви,
Эврэн бийднь шигж
Эвинь олдг ари
Бурхи эс хээрлсиг
Би меднэв гисн
Нүүлтэ санап зэрмдэн
Наид төвкнү өгхш.
Кемр доладгч классни
Келэри наадкесни йилһрсе
Шунһа сурһульч, үгэн,
Школын хургт босж
Умшсннь соңсн цаглам —
Уудьвр чеежим дүүргж
Уульх дурн күрж
Удан тогтнж чадхши.
Кен медхв, ода
Келхэн умшсн ииженер
Келнэ туск төриг
Кергтэн аштан авлго

Механизацин халхар баһасн
Мергэн өскөн биз,
Тиним болхла би
Таасж буульмж өргхв.
Келмрч эс болвчн
Кергэн медснь — залу!

Келх улсин то
Күнсн хөөн директорт
Соһьмж мнин үүрмүд
Сурврмуд бас тэвв.
Саак хардврн тускар
Салвчж манахс келв.
Нер холлгч уха
Нинһәр цуһар күцэхлә
(Директорин уха бәрхлә)
Дигнь ним гиж,
Селэнә халх ик
Сээнәр меддг бичөч,
Төр товчлж ода
Төгсөх бээдлтөһәр келв.
Зуг, унтржах һалд
Зөрц хамхул хайхла
Дәкнәс зальнь падрж
Дәрвкж шатдг мет.
Түүшин күүндвр ода
Түгэд улм жисв.
Бийнь Чаднов телсго
Босад сансан келв:
«Һоллгч ухан төрүц
Һанцхи күүнә сансар
Беләр олимп илдкгдж
Белг гиж өггдхш.
Кемр директорин санаһар,
Келхәсм урд тосж,
Һоллгч специалистһр

Нардвр кедг болхла —
Тедн нанд, итктн,
Төрүц керго, үлү...
«Космонавт» мана зоотехник
Келлчи.» — гиж инэв.

— «Космонавт» гиж шоглж
Келсид учр бээнэ.
Ташр тер учр
Төрлэ яг ирлижэнэ.
«Урһц» совхозд орхасн
Урд көдлжэсн ормасн
«Космос» гисн үгэс
Көлтэ би харлав.
Эврәннь сэн дурарн
Эрлһ орулж өглэв.
Эс тингхлэ намаг
Эзн приказ өгэд
Эврэн сулдхнав гилэ.
(Учринь меддг үүрмүднь
Урдаснь ода марзалдв).
Тер совхозини директор
Тоомсртан тоод йоввчн
(Омгтаһар дээнд орлцад
Ордентэ хэрж ирж)
Түңшүрнн тоод оршго
Тату ухата билэ.
Шугшж ууляд сурж
Шиндр амрлһнд һарад
(Зэрм улс — холын
Зэцг холвата гидг)
Амрлһнд һаршгоһар кесг
Арһ хээж гинэ,
Болв, түүг цааранднь
Бэрж болшго болж.
Удан боллго, көөрк,

Үкэд сээһэн олла.
Күчр му зацта
(Ээмшгтэ орнд төрг!)
Күн билэ тер
(Эмдрж бичэ босг!)
Хэврһин күүнд зуһудж
Хэлэцһнь хавлж шарвадад,
Өөркөсүри болхла күркрж
Оркрад деерлкдг билэ.
Кемр тер һанцхарн
Киниц зацта болхла —
Гем уга бээжл.
Гергнь бас дутшго.
Зуурм сурһуль чилэж
Залуһиннь хормад оһьдин
Негчн өдр көдллго
Насан чилэһэ бээж.
Тһим зацта болчкад,
Төрл-садан дуудж
Төгөлид олзта һазрт
Түлкэд, күртхэр орулдмн.
Көвүнь балһснд инженер
Көдлэ бээж, зунар
Үүрмүд-иньгүдэн цуглулж,
Студентирин авц бэрж,
Үлү эрдмтэ бригад
Стройотряд бүрдэж,
Шабашникүдэс дорар совхозиг
Шулад арсһнь авла.
Илэр пржэх мөнг
Ичл уга тер,
Шахтермудас һкэр — көзрт
Шүүснлэ эдлэр авдмн.
Эцкнь «патриот» гһж
Эврәннь үрэн магтдмн.
Бийән чиги буульхан

Бас мартдмн биш,
Хотлд одад эн
Хаалн сурад авчксар,
«Негдгчлэ» күүндэд совхоздан
Наадксас үлүһэр трактор,
Арһта болад арһлад
Авад ирсэр келдмн.
Заң-авъясинь медэд
Зуһуддг улс энүһлэ
Таарж бөөһэд

бийдэн
Татуһаснь олз авдмн.
Эс меддг улс
Энүнэ өмнэс зөрмдэн
Эндүһинь чиклхэр келж
Эрсэн эдлж түрдмн.
Үлгүрлхд, нег дэжж,
Үг хургт келжэһэд
«Космос» гисн үгг
«Космос» гиж давтад
Кесг дэжж келсинь
Кшж чиклнэв гһһэд
Мшн тарсна тускар
Мапахс цуһар меднэ.
«Чик-буруг медлго
Чи намаг чиклсэри
Медрлэри напас давси
Мерги ухатаһан үзүлвч.
Эндр ормдм суух
Эрлн орул — дөцинэв.
Директор болхдан мел
Дигтэч!» — гиж шэхлэнь,
Эзнэинь нүд хэлэж
Эргидк улснь бас
Элкэн көштл һочкнв,
«Космонавт» гиж хурһари,

Кулыж, нанур зааһад
Өгсн пернь наалдад
Одаци намаг даха.
Тер директорин туск
Тууж утар келхлэрн
Би айстан биш,
Бас учртаһар келүв.
Оли зүсн директор
Ода чигн бээнэ.
Уха невчк немэд
«Урһи» совхозд ирж,
Таарж эзилэһэн көдлхэр
Тагчг бээдг болв,
Түүнэ сансн тоотынь
Тааһад медж авад
Түшг болхар шиндв.
Болв, невчкн зуур
Бийнм шинжлж бээһэд
Директор нег асхар
Дуудулж күүндвр кев.
Кемр цаараннь илгж
Көдлсн хөөн биди
Чамла тааршговди гилж
Чаднов шүрүтэһэр эклв.
Мини сансн тоотыг
Медж күцэхэр шуннач.
Санаһан, чамас дээрэр,
Сээнэр би медиэв.
Нанас үлүһэр седсим
Нартд кен медхв?
Тоолвран чамар би
Тээлүлхэр авсн угав.
Мини ухап, соңс,
Мерги. муңхг болв,
Һанцхи күүнэ ухап, —
Һазаһас дсернь немхлэ

Хойр күүнэ седклэс
Холвгдж медрл икдэд
Олна кергт лавта
Олзан немхнь ил!
Олнд орад уга
Онц бийиннь санаһар
Немр кеж, чи,
Нанд дөңи, — гив.
Тер цагас авн,
Тенгр минн герч.
Зацган сольж энд
Зуһун тоод өөрдсндэн,
Би, андһар тэвсв,
Бийэн дотран һээлв!
Директорин үзсн хамгиг
Делкэ темдгисиг санв.
Ода күртл тегэд
Онц эврәннь санаһан,
Олна уха күлэлго,
Ормднь келдг болв.
Тингж шинэ эзитәһән
Таарв». — гиж төгсөв.

Товчлж уг сүүлднь,
Тагчг, дун угаһар,
Директорин өөр суусн,
Дигтәхн овр дүртә,
Дундын нурһта, эццэвр.
Дөч һарсн наста,
Совхозин парторг
Сансан манд келв.
Көдлмшт яһж бийэн
Коммунистһр нүүрт бөрж,
Дөрлдэнд урмдж шунад
Даалһвран күцэдгнн тускар
Диглж кели, эн,

Делкэ меддгиг давтлго.
Соодөрлдэн ода
Совхозд эврэннь делгрлтдэн
Соньн, урдкасн өвэрц,
Сольлт бэрсинь цээлһв.
Өдгэ дөрлдэн гисити
Өмнхэсн йилһэстэ, ондан.
Дөрлдэнд өөрк нөкдэн
Дуудсн улстн ода,
Нөг-нөгнэсн үлх
Нуувчин ухап уга,
Нерэн чиги дуудулж,
Наадк улсас давж:
«Бив!» — гнх деггүр
Бийрхг ухап уга,
Өдгэ дөрлдэн гисити
Өөдлж цагла ирлцв.
Дөрлдэнд өөрк нөкдэн
Дуудсн күүнтн ода,
Түүгэри түшг кеһэд
Түүнлэ биш, зэрмдэн,
Эв-арһинь олж
Эврэн бийнь бийлэһэн,
Өрчд бээх арһан
Өргж һазаран һарһж
Онц бийшинь чидлэн
Олзлж үзүлхэр дөрлднэ.
Олна керг йосидан
Онц эврэлэ шилснэс
Дөрлдэн чидл авч
Дөңгөн күргнэ болж.
Кинж совхозин бээдлд
Коммунистнрин орм,
Нүүрт йовж яһж
Нүди, амн, чикн,

Толһа болжахин тускар
Товчлж парторг келв.

Аһар серүтрж кацкнад
Айта сээхи киһһәр
Оонг дүүргж теңрини
Одд улм өцгтрүлж
Чилгр цевр байрар
Чееж дүүрген асхар
Совхозин шин клубд
Соньн харһлт болв.

Өдгэ цагин жирһлин
Өврмж көлсэри үүдэси
Оичта мана умшачнр
Оларн энд цуглрв.
Тракторист, агроном, багш,
Туурси саальч, эмч,
Селэнэ эгл улс,

Сисн дээр суух,
Холас ирсн бичэчирүр
Хэлэж. нүдэри мөндлнэ.
Бүлэки седклин таалан
Байрин герлэр илгэнэ.
Сээхи минн үүрин
Селэнэс нааран нүүси,
Шин, күүнэ һазриг,
Шунж, эврэлһи кеси,
Улсин чирэ болһаж
Удан би хэлэнэв,
Теднэс Чадновин садриг
Таньж үзхэр седнэв.
Тотхж шинжлхинь — адгнь.
Төрлинь болж медгднэ.

Соны! Нам Чадновин
Сээхи элги биш,
Бас онц минн
Байр үүдэсн, харлицн,
Ахир-дүүр болж
Агчмд теди үзгднэ!

Умшен шүлг болһнд
Урмдж альхан ташлдна,
Иим ханлтас, итктн.
Ичр чеежд үүднэ.
Эднэ ханлт даам
Элвг билг угад
Нашу дөрж седкл
Нанцхн заячдан хундна!

Биди биш, эднд —
Блок, Пушкин кергтэ!
Теднэ билгэр эднд
Туурмж өргх кергтэ!

Ь А Р Ц

Шүлгүд

Хариуу идэч	4
«Жил ирвэс цагш...»	6
Седклиш дшилр	8
«Буди бархлэж седклим...»	11
«Көркхи күүкнэ хэлэнд...»	11
«Тагчгар хэврһэс бахтж...»	12
«Герлэтэ көгжмин айс...»	13
«Күүнэ кели сумнас...»	14
«Май сарин дундахур...»	15
«Һаза һалзурси шуурһнас...»	16
Ө модид	16
«У-хэһэн һарһж...»	18
«Ириэв» гнж келэд...»	20
«Кемр минн үзснг...»	20
«Эцкр нари, мени!»	20
«Эврэ келэн магтж...»	21
«Дальк чиги келид...»	22
«Жигтэ, сошн, зөвүртэ...»	23
«Һазр дээр үктлм...»	24
Зувачин үүдээр	24
«Хурди ухана үүдэси...»	26
«Делкэд иер туурси...»	27
«Эк-энкэн гееж...»	28
«Асхи серүн орхла...»	29
«Чиншүр эрэ көндрм...»	30
«Э, тини!» — гнж...»	31
«Тагтын дунд гентки...»	31
«Апрель сарин доланла...»	32
«Үргэжд сершгоһар уитси...»	33

«Генэртэд күн терчи...»	33
«Дүрклэд шуугжаха жирхтинг...»	33
«Өдгэ цагнн жисэнд...»	34
«Кезэни кезэнэе ави...»	35
«Кемр та үндэни...»	36
Сезиг	37
«Нингннм төрөн өдр...»	38
«Хойр частан биди...»	39
«Ниртмжин бээлд, хэлэхинь...»	39
«Балхена паркд керэе...»	41
«Үинэ хаалн бөрөн...»	42
«Оли таньлмуд заагасн...»	43
«Делкэд бээх нецирт...»	44

Поэм

Директор	4С
--------------------	----

ИБ № 377

Давид Никитич Кугультинов

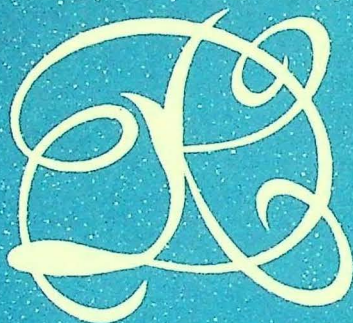
ЗЕМЛЯ. Стихи и поэма.

На калмыцком языке.

Редактор А. М. Кукаев, Художник В. А. Бадмаев, Художественный редактор Ф. М. Дубров, Технический редактор В. Б.-М. Арбакова, Корректоры М. А. Чоннова, Т. О. Алубкаева.

Сдано в набор 20.09.80. Подписано в печать 21.12.80. К 01567. Формат 70x90/32. Бумага типографская № 1. Гарнитура литературная. Печать высокая. Усл. печ. л. 4,09. Уч.-изд. л. 5,01. Тираж 1000 экз. Заказ 2935. Цена 55 коп. Калмыцкое книжное издательство, 358000, г. Элиста, ул. Революционная, 8. Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговли, 358000, г. Элиста, ул. Ленина, 245.

55 коп.

ЭЛСТ
ХАЛЬМГ ДЕГТР БАРЬАЧ
1980